SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

BROJ 1 GODINA II | Adresa uredništva i administracije: Francuska 7 — Telefon: 28-098 | BEOGRAD, UTORAK, 4 JANUARA 1949 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM | PRIMERAK 3 DINARA

ZA TEORETSKO UZDIZANJE KULTURNIH KADROVA I POVEĆANJE KVALITETA KNJIŽEVNO-UMETNIČKIH DELA

Godina 1948, godina najvećih napora u ostvarivanju zadataka Petogodišnjeg plana izgradnje socijalizma u našoj zemlji, presudna po stvaranju materijalnih uslova za dalje ostvarivanje Plana, završena je velikim radnim i stvaralačkim pobedama naših trudbenika u svima oblastima, i pored nepredviđenih teškoća nastalih usled neshvatljive kampanje protiv naše zemlje koju vode neki rukovodioci zemalja socijalizma i narodne demokratije, i uza sve naše greške i slabosti na koje neprekidno ukazuju naši rukovodioci, pomažući nam da ih nadvladamo. Predviđenim teškoćama pridružile su se potpuno nepredviđene, a ipak su u ovoj godini postignuti rezultati koji često premašuju planski predviđene norme — koje su i bez veze s nepredviđenim teškoćama smatrane s raznih strana nerealnim. O velikim pobedama i o mnogim našim slabostima govorili su naši rukovodioci povodom pretresanja i izglasavanja Opštedržavnog budžeta za 1949 godinu na zasedanju Narodne skupštine uoči nove godine. Postignuti rezultati ispunjavaju ponosom svakog radnog građanina nove Jugoslavije, koji kroz Narodni front učestvuje u preobražaju naše zemlje, otkrivanje grešaka, propusta i slabosti povećava svest i budnost pri ispunjavanju daljih zadataka, a perspektive su jasne i svetle, jer je dokazana neiscrpna i nesalomljiva stvaralačka volja naših radnih masa pod rukovodstvom monolitne Komunističke partije sa rukovodstvom koje uživa najveće poverenje i ljubav naroda.

Drug Tito je u svom ekspozeu istakao značaj toga da je Opštedržavni budžet za 1949 godinu donesen na vreme, uoči početka nove planske godine. »Ove godine mi prvi put donosimo naš budžet tačno na vrijeme, ne odlažući njegovo donošenje za nekoliko mjeseci, kao što je to bio slučaj prošlih godina. Takvo odugovlačenje sa donošenjem budžeta povlačilo je za sobom čitav niz štetnih posljedica za našu privredu, a naročito u vezi s planiranjem. Donošenje našeg Opštedržavnog budžeta u pravo vrijeme omogućiće nam da izvršimo na vrijeme i planiranj za iduću, 1949 godinu. Sve to pretstavlja za nas veliki uspjeh, koji pokazuje da smo mi već, uglavnom, savladali osnovne teškoće u planskoj privredi, tj., da smo uspjeli u osnovi ovladati načinom planske socijalističke izgradnje«. Drug Tito je istakao da predlog Opštedržavnog budžeta za 1949 godinu jasno ilustrira brzi porast naše ekonomske snage.

Novi budžet, koji se zasniva na dosadašnjim postignućima a određuje finansiska sredstva za nova postignuća u socijalističkoj izgradnji privrede, u podizanju životnog standarda radnih ljudi i u razvijanju naše kulture, pokazuje i porast narodnog dohotka. Drug Kidrič kaže: »Kao što je poznato, visina budžeta je funkcionalno zavisna od visine narodnog dohotka. Ovo pogotovo važi za zemlju koja izgrađuje socijalizam, u kojoj osnovna sredstva za proizvodnju obuhvata socijalistički sektor i u kojoj budžet zaista već pretstavlja opštenarodni finansiski plan«.

Drug Tito, koji je u svom ekspozeu ukazao na greške i slabosti u svim oblastima našeg života i istakao kao jednu od osnovnih dužnosti brigu o ljudima, i poboljšanje života trudbenika, rekao je: »Ako pogledamo strukturu našeg zakonskog prijedloga budžeta za 1949 godinu, saveznog i republičkih, vidimo da je taj budžet veći od prošlogodišnjeg za preko 37 milijardi dinara, da je ove godine određeno za investicije u korist društvenog standarda u republičkim i saveznom budžetu 26 milijardi i 205 miliona dinara, dok je prošle godine u tu svrhu bilo određeno nešto preko 13 milijardi dinara; za prosvjetu i kulturu ove godine je određeno 8.625,809.000 dinara, što znači oko 2 milijarde dinara više nego 1948 godine; za socijalno staranje i zdravlje ove godine je predviđeno 22.305.338.000 dinara, dakle preko 4 milijarde više nego prošle godine. Evo, već same te cifre najbolje pokazuju kuda mi idemo, pokazuju da mi idemo u socijalizam. Cifra od 51 milijarde i 195 miliona dinara za investicije za kapitalnu izgradnju, tj. za ostvarenje našeg Petogodišnjeg plana, također jasno obilježava naš socijalistički put. Sve to govori da su napori naših radnih ljudi prošle godine krunisani velikim uspjehom«.

To su sume koje država određuje za izvršenje zadataka u trećoj godini Petogodišnjeg plana. A ono što se ne može izraziti u sumama to su stvaralačka volja i radni elan naših trudbenika, koji ostvaruju sve uslove da naša privreda postane napredna, da se za bolji život naših radnih masa iskoriste sva bogatstva naše zemlje koja dosad nisu bila iskorišćena ili su ih doskora iskorišćavali inostrani kapitalisti, da se obezbedi materijalna baza za visok životni standard trudbenika i za puni rascvat naše kulture. Garantija toga da ćemo savladati sve teškoće, koliko god velike one bile, i pobedonosno završiti našu teku borbu za ostvarenje socijlizma u našoj zemlji, jeste »jedinstvo i viska svijest naših radnih građaa i jednstvo naše Komunističke patije« (Tito).

Rezultati svake ape ostvarivanja Petogodišnjeg plana pojačavaju materijalnu osnovu za rcvat naše kulture. No isto tako su z ostvarivanje zadataka u oblasti priveda, administracije, rekonstrukcije ela, trgovine itd. neophodni rezultati prosvetno-kulturnoj oblasti. Potrebo je što više uzdizati kadrove, stvara sve nove i nove visokoobrazovane tručne kadrove posobne da savlađujusve teškoće, potrebno je povećavati ulturnost naših adnih građana, uzdizati kulturni nio našeg društva. Te tvari su nerazvojne. A tome doprnose ne samo kole, kojih iz godine godinu imamo ovih, i stručni vaspitači, nego i naučnici, književnici, umtnici koji svojm radom utiču na svest radnih ljud, pomažu stručnim kadrovima u šolama od najnižih do najviših. Književnici i umetnici, dajući umetnički jrku istinitu sliku naeg društvenog preobražaja i izražavajući ono novo unašem društvu, ono herojsko i veliko u njemu, ukazujući unapred tumačenjem razvojnih tendencija i mogćnosti našeg društva, u velikoj meri uču na formiranje moralno-političke i estetske svesti naših radnih ljudi, otrivaju im njihov herojski lik i njihove stvaralačke potencije, daju im pstical i primer ako uspeju da daju isinite likove i bitne pojave u našen socijalističkom preobražaju, ne izbegavajući da u pravilnoj razmeri prikažu i greške i nedostatke — borbu između staroga i novoga u društvu i u pojedincima. Visokokvalitetnim delima iz naše narodne revolucije, iz oslobodilačke borbe i izgradnje socijalizma, naši književnici i umetnici utiču na stvaranje onih kadrova za škole, čije je pitanje drug Tito postavio kao važno, a naročito teoretski pravilnom književnom kritikom i esejistikom znatno doprinese nastavi književnosti i umetnosti u našim školama, čije nedostatke kao i nedostatke raznih udžbenika ističu svi naši rukovodioci.

Razume se da u oblasti književnog i umetničkog stvaranja ne mogu da se postave rokovi i norme, ne može da se stvara neki »proizvodni plan«. Kod književnih i umetničkih dela i ostvarenja odlučuje kvalitet, a ne kvantitet, i važe jedino ona dela u kojima je autor uspeo da značajan sadržaj da u relativno savršenom obliku. Može da postoji i veći kvantitet, a da on ne važi ako nije postignut kvalitet, za koji su potrebni i talenat, i teoretska svest, i vladanje zanatom, i naporan rad — a pre svega sposobnost da se adekvatno izrazi ono što je u društvenom životu bitno, što je kao bitno izvađeno iz složene društvene stvarnosti čije pojave treba poznavati. Norma u književnosti i umetnosti — to je kvalitet, a visoki kvalitet pojedinih ostvarenja utiče na razvoj čitavog književnog i umetničkog života, na čitavo društvo.

Za ove tri godine u novoj narodnoj državi dobili smo u oblasti književnosti i drugih umetnosti ostvarenja kojih nemamo razloga da se stidimo. I u protekloj godini bilo je značajnih književnih i umetničkih dela i ostvarenja u svim tim oblastima. No ne možemo biti zadovoljni, jer upravo o nekim od najbitnijih pojava i momenata naše nove društvene stvarnosti još nemamo većih dela — još je u neznatnoj meri izražen naš socijalistički razvoj sa svim svojim dramatičnim momentima i problemima, sa svim novim odnosima i likovima, sa preobražajem psihologije ljudi koji menjaju zemlju i život, sa lepotom napornog stvaralačkog rada. Još uvek je umetničkom rukom jedva dotaknut elan u izgradnji socijalizma, rast naše industrije u kojoj radnici i stručnjaci biju bitku za plan, proces preobražaja sela. To su zadaci teški za obrađivanje, jer su pojave nove a promene nagle, a kriterij prema idejnosti umetničkog dela i realizmu prikaza dosta visok i treba da bude visok. No koliko god ti zadaci ne bili laki, upravo to su glavni zadaci naših savremenih književnika i umetnika.

Ako se nastanak novih kvalitetnih dela s novom tematikom i socijalističkom idejnošću ne može određivati planski i normativno, može se i treba planski raditi na pripremanju takvih dela. Država i Partija ostvaruju materijalne i moralne uslove. Stvar je književnika i umetnika da više i planski porade na podizanju teoretskog nivoa naših kadrova u toj oblasti, da porade na povećavanju profesionalnog znanja i radnih navika, na proširivanju kulturnih vidika, na upoznavanju pojava naše žive društvene stvarnosti u svoj njihovoj konkretnosti i složenosti. Bez stalnog rada na podizanju teoretskog nivoa i upoznavanju pojava koje treba prikazati, kako iz visine opšteg pregleda našeg društva tako iz blizine neposrednog doživljavanja pojedinih pojava, bez savlađivanja profesionalnog majstorstva i brižljivog rada na delu — teško nastaju visokokvalitetna umetnička dela. Dobra je stvar da književnici odlaze u pojedina mesta i na poprišta izgradnje da čitaju svoja dela — ukoliko ih te književne priredbe i putovanja ne ometaju u književnom radu za koji većinom otimaju vreme. No mnogo je bolje i važnije ako književnici odlaze na poprišta izgradnje i u sela ne da pročitaju svoje radove i vrate se utrošivši vreme a ne videvši ništa naročito, nego da sami nešto vide i dožive, kako bi im ti utisci poslužili za stvaralačku obradu.

Drug Tito je u svom eskpozeu pomenuo jednu oblast koja je tesno povezana s planom u industriji, a upućena je na književnost. To je film. »Naša mlada filmska industrija ima pred sobom velike zadaće i mora nastojati da čim prije savlada postojeće slabosti, naročito što se tiče stručnih kadrova i umjetnika«, kaže drug Tito pošto se osvrnuo na naše uspehe u filmskoj proizvodnji. Reč je ne samo o reditelјima, glumcima, muzičarima, scenografima i tehničkim stručnjacima, nego i o piscima scenarija, jer bez dobrog književnog scenarija nema dobrog filma. Kapacitet naše filmske industrije već je znatan, i on jako raste. No proizvodnja filmova zavisi od toga na kakve će se scenarije primeniti tolika materijalna sredstva, toliki kadrovi i toliko vremena koliko treba za izradu jednog filma, koji kasnije gledaju stotine hiljada ljudi. U ovoj oblasti direktno se postavlja pitanje kvantiteta kvalitetnih književnih dela — scenarija.

Drug Rodoljub Čolaković, ministar za nauku i kulturu, osvrnuo se u svom skupštinskom govoru povodom budžeta na niz pitanja iz oblasti naše prosvete i kulture. Osvrnuvši se na uspehe u našem školstvu, on je istakao značaj kadrova, programa i udžbenika u nastavi. Na kraju svoga govora dotakao se jednog pitanja koje je od naročite važnosti za književnike. Nadovezujući na reči druga Đilasa koji je u svom govoru prilikom pretresa saveznog budžeta za 1948 godinu istakao značaj novog jugoslovenskog patriotizma i ukazao na nedovoljan rad na njegovom razvijanju, drug Čolaković je insistirao na tome pitanju. Karakterišući novi jugoslovenski patriotizam, koji je zasnovan na zajedničkoj borbi za novu otadžbinu i na ravnopravnosti naših naroda, drug Čolaković je naglasio da »razvijati takav patriotizam nemoguće je bez postojanih, čvrstih veza, bez bratske saradnje i pomoći na naučnom i kulturnom polju«. I on konstatuje da takve saradnje nema u dovoljnoj meri, da čak ima težnje za začaurivanjem u svojoj republici. On ukazuje na to da su naši književni časopisi prilično ograničeni na saradnju iz jedne republike i da se ta jednostranost vidi i u drugim oblastima umetnosti, i analizira razloge te začaurenosti, kritikujući strah od umanjenja prava pojedine nacije da samostalno izgrađuje svoju nacionalnu kulturu i razotkrivajući uticaj sitno-buržoaskih elemenata. »Niko ne misli da guši stvaralačku inicijativu koja potiče odozdo, iz republika, niko ne misli da kulturni život nacija Jugoslavije treba da se razvija po nekom kalupu, niko ne misli da kljaštri ono osobeno u nacionalnoj kulturi pojedinih naših naroda. Ono za čim težimo jeste više uzajamnog upoznavanja, više jedinstvenosti svih naših radnika nauke i kulture u teškoj upornoj borbi na ideološkom frontu, više zajednički izrađenih i složno sprovođenih planova za kulturno podizanje narodnih masa, za klesanje novog, socijalističkog lika našeg čovjeka koji se stvara kroz borbu za izgradnju socijalizma u ovoj velikoj bici za bolji i srećniji život naših trudbenika koja se, pod rukovodstvom naše Partije i druga Tita, pobjedonosno vodi u našoj zajedničkoj otadžbini«, završio je drug Čolaković svoj govor.

U tom ostajanju nekih naših kulturnih radnika u užim republičkim okvirima ima i uskog prakticizma (zadovoljavanje republičkih potreba u prvom redu), no pri tome se gube širi vidici i osiromašuje. U novoj Jugoslaviji potpuno su ostvareni uslovi za razvoj svake nacionalne kulture, rođena je i raste jedna nova, makedonska, prvi put u istoriji. No ne samo što je razvoj pojedinih nacionalnih kultura omogućen tek pobedom zajedničke borbe svih naroda Jugoslavije, nego nijedna od tih kultura ne bi mogla da se razvija bez povezanosti s opštejugoslovenskom kulturom koja se formira u duhu socijalizma, i nijedna bitna pojava i ni jedan bitni problem ne može se izraziti bez tog pogleda na celinu, na izgradnju socijalizma u Jugoslaviji. Zadatak je naših književnih časopisa i udruženja da više porade na učvršćivanju saradnje, na produbljivanju novog jugoslovenskog patriotizma, koji je prožet duhom socijalizma i internacionalizma na proširivanju vidika u jugoslovenskim razmerima, koji obogaćuju svaki od književnosti pojedinih naših naroda.

J. P.

ISPRAVKA

U odgovoru jugoslovenskih književnika sovjetskim književnicima F. Glatkovu, N. Tihonovu i drugima koji je 28 decembra objavljen u »Književnim novinama« i koji su preneli ostali listovi, štamparskom greškom izostavljen je potpis Radovana Zogovića.

POVODOM ODGOVORA JUGOSLOVENSKIH KNJIŽEVNIKA SOVJETSKIM KNJIŽEVNICIMA F. GLATKOVU, N. TIHONOVU I DRUGIMA

Po izlasku »Odgovora jugoslovenskih književnika sovjetskim književnicima F. Glatkovu, N. Tihonovu i drugima« u prošlom broju našeg lista a i u drugim listovima, javio se veći broj književnika koji su izrazili žaljenje što i njima Odgovor nije predložen za potpis, i izrazili svoju solidarnost s odgovorom. Pošto književnici-komunisti koji su dali inicijativu za odgovor i saradivali na tekstu nisu išli za tim da broj potpisa bude što veći, tekst odgovora nije predlagan svima članovima Saveza književnika Jugoslavije. Među književnicima, članovima Saveza, koji su se solidarisali s odgovorom i izrazili želju da se to objavi, nalazi se i Isidora Sekulić.

Iz mape »Za slobodu« Dj. A. Kuna, posvećene borbi španskog naroda, Be ograd 1938.

O PITANJIMA NAŠEG DOKUMENTARNOG FILMA

Osnovno u zadacima koji su postavljeni pred trudbenike našeg dokumentarnog filma bilo je prikazivanje istine o našim narodima koji sa neviđenim zalaganjem i požrtvovanjem vode borbu za bolji i čoveka dostojniji život, menjajući gotovo na očigled lik naše zemlje, pri čemu se i sami menjaju i uzdižu. Ispunjavajući takve zadatke, naš dokumentarni film je prošao kroz nekoliko faza, on se usavršavao i usavršava se kroz borbu sa raznim nepravilnostima i slabostima koje su se ispoljile i još uvek se ispoljavaju, kako pri izboru tema, tako i u procesu odabiranja materijala za tu temu, pa najzad i pri formalnoj obradi toga materijala. Ovde bismo izneli neka zapažanja u vezi sa procesom odabiranja materijala za temu koja je već određena.

Dokumentarni film obično prikazuje, pored jednog centralnog događaja ili pojave (koji su tematska osnova filma), i više sporednih događaja ili pojava. Svaki od njih pretstavlja po jedan filmski dokumenat. Dokumentarni film ih neređa prosto, kao filmska hronika, sa ciljem da nešto jednostavno konstatuje. U dokumentarnom filmu oni se prikazuju kroz složenu uzajamnu vezu, kao niz dokumenata, tj. fakata, koji treba da dokažu što je mogućno ubedljivije jednu određenu istinu. To praktično znači da će autor dokumentarnog filma, pri obradi jedne sadržine, izabrati iz naše stvarnosti, bogate velikim događajima i ljudima, one elemente koji će je najpotpunije tumačiti. Uspeh dokumentarnog filma u mnogome je zavisan od procesa odabiranja činjenica, od izbora onoga što je bitno, najbitnije, najpotpunije.

Ovo se ne odnosi samo na scenarijski izbor elemenata, — proces odabiranja nastavlja se i kada raspolažemo sa već snimljenim materijalom. Osim toga filmskim kadrovima-dokumentima mora se naći pravo mesto i tačno odrediti njihov odnos sa ostalim kadrovima (slikama), da bi dobili svoj puni smisao, jer svaki filmski dokumenat, koji za razvijanje izvesne ideje pretstavlja jedan fakat, ima svoju specifičnu vrednost.

Postoje kadrovi koji imaju samostalnu vrednost, koji sami po sebi nešto znače, nešto govore: trkač X prošao je prvi kroz cilj. Taj kadar pretstavlja i bez ikakvog tumačenja jedan dovoljno određen fakat. Međutim kadar koji prikazuje masu radnika okupljenih prilikom puštanja u pogon jedne mašine, iako izgleda da ima apsolutnu vrednost kao kadar sa izvesnom sadržinom, može tu vrednost da promeni. Ako su ispred njega kadrovi koji krikazuju iste radnike na radu, u borbi za ostvarenje zadataka, ako se vidi neki izvanredan podvig tih radnika, onda naš kadar neće prikazivati samo masu radnika oko jedne mašine koja se pušta u pogon, već radnike-borce, junake rada, koji su savladali teškoće, ostvarili plan i sada puštaju u pogon mašinu koju su izvojevali. Sam kadar koji prikazuje radnike oko mašine ima relativnu, uslovljenu vrednost. Njegov puni sadržaj definisaće se tek pošto ga na određeni način umontiramo u niz drugih kadrova.

Postoje kadrovi koji takođe imaju vrednost fakata, ali su još više uslovljeni drugim faktima nego kadar iz prethodnog primera. Slika, na primer, pokazuje jedan dugačak, moderan drum. Pred nama je besumnje filmski dokumenat. Ali gde se drum nalazi, ko ga je napravio, za kakve svrhe, pod kakvim uslovima, — šta konkretno znači taj drum (ili drugim rečima, kakva je vrednost toga kadra kao fakta), moći će da se odredi tek kroz odnos sa većim brojem drugih fakata, drugih istina. »Fakat«, po rečima Maksima Gorkog, »nije gotova istina«, ali on to može postati.

Više delimično utvrđenih istina koje sadrže izvesni kadrovi, mogu da dadu jednu potpuniju istinu, ako se kadrovi pravilno odaberu i pravilno reši njihov uzajamni odnos.

Stojimo sada pred novim problemom: ako pomoću izvesnog broja činjenica možemo da osvetlimo jednu određenu, važnu istinu, onda koje iz toga broja činjenica da uzmemo u obzir da bismo to postigli? Jasno je da nećemo ići linijom formalističke obrade, ma kakve efekte ona obećavala. Kadrove takođe nećemo birati ni sa gledišta bilo kakve tehničke, na pr. montažne funkcionalnosti. Iskustvo je pokazalo da treba uzeti one kadrove-činjenice koji u sebi već nose karakter glavne ideje. Potrebno je na primer, izvršiti izbor najsadržajnijih elemenata iz materijala koji je već snimljen, za temu: »prosveta u novoj Jugoslaviji«. U obzir će doći samo ona slika iz koje se vide, makar i delimično, bilo novi odnosi, recimo, u našim školama, opštenarodni karakter prosvete ili masovnost stanovništva obuhvaćenog prosvetnim merama, — a slika sama po sebi omogućava da se stvori jedna određena pretstava o prosveti u našoj zemlji danas i sama od sebe sugerira onakav zaključak, kakav najviše odgovara osnovnoj ideji filma.

Izbor materijala ima veze sa jednim problemom na koji su naši dokumentaristi često nailazili. Naime, dešava se da autor raščlanjuje jednu činjenicu (koja je samo jedan elemenat u filmu), na njene posebne elemente, bilo zbog toga što su fotogenični, zato što raščlanjavanje omogućuje izvestan montažni kontinuitet, ili što, najčešće, autor ne ume da odredi vrednost jednog elementa, u sklopu čitavog filma. Tako, na primer, film treba da prikaže život fabričkih radnika ili rudara, uslove pod kojima oni rade, kulturno-prosvetnu delatnost kod njih itd. Autor je došao, recimo, do obrade kulturno-prosvetnog rada i, — umesto da sa nekoliko kadrova osvetli i taj elemenat u izlaganju istine da radnici u našoj zemlji imaju sve uslove za rad i kulturno uzdizanje, — autor raščlanjuje i analizira taj rad, pokazujući tako čitav proces kojim se on odvija. Pretpostavimo da tekst govori ovo: »... kulturno-prosvetna delatnost u toj fabrici je živa i njoj se poklanja velika pažnja... Radnici imaju svoju biblioteku, čitaonicu, svoje pozorište...« Vizuelni deo,koji bi mogao da bude otprilike ovakav: jedan do dva kadra biblioteke, jedan kadar cele čitaonice i jedan kadar sa radnicima koji čitaju, pozorišna dvorana itd., rešavan je na ovaj način: kadar biblioteke, kadar grupe radnika oko bibliotekara, kadar razgovora, klimanja glavom, ruke koja traži knjigu po polici, kadar ruke koja uzima knjigu, radnika koji je dobija, koji odlazi, seda za sto u čitaonici, otvara knjigu, zadubljuje se u čitanje... Umesto jedne činjenice, mi dobijamo jedan proces, koji istina, sadrži u sebi tu činjenicu, ali joj svojom opsežnošću oduzima neposrednost. Dokumentarnom filmu je strano takvo prikazivanje stvari; tako nepravilno gledanje na izbor materijala najčešće je glavni uzrok razvučenosti naših dokumentarnih filmova, njihove nesrazmerno velike metraže prema temama koje obrađuje.

Međutim, nekiput je zbilja potrebno prikazati ne samo to, da se na jednom određenom mestu radi, već i kako se radi, — potrebno je prikazati jedan radni proces. U takvim slučajevima on ima vrednost činjenice koja, zajedno sa ostalim činjenicama, treba da afirmiše jednu visoku istinu. Ako na primer prikažemo jedan od procesa izgradnje nekog objekta u zaostalom kraju, gde se ljudi dovijaju na razne načine i ulažu izuzetne napore da bi postigli svoj cilj, onda taj proces nije važan kao proces jednog rada, već kao tumač radnog oduševljenja tih ljudi, njihove upornosti, političke svesti, osećanja za kolektivnost itd.

Takav deo u filmu pretstavlja, s druge strane, jednu filmsku radnju.

Prikazivanje radnje u dokumentarnom filmu, (ukoliko je ima), tretira se prema postojećim načelima koja važe za film uopšte, pri čemu izuzetnu važnost ima montažni kontinuitet. On omogućava da se kroz pokrete u slikama i opštim odnosom samih slika jasno prikaže tok radnje. Međutim, takvi elementi su retki u dokumentarnom filmu. Izuzev u slučaju kada se prikazuju procesi koje smo pomenuli, ovaj metod može da pomogne ili je čak i neophodan onda, kada treba da se naglasi karakteristika kakvog terena ili kakve građevine. Moglo bi se, dakle, reći da je pravilo da se dokumentarni film razvija na taj način, što je jednoj istini podređen izvestan broj najsadržajnijih činjenica, čiji je uzajamni odnos dijalektički rešen i tumačen najsadržajnijim komentarom. Svi elementi, prema tome, imaju vrednost činjenica i organizuju se kao celina na principu diskontinuirane montaže.

U nekim našim dokumentarnim filmovima ispoljila se tendencija ka jednom naročitom stilizatorstvu. U nedostatku filmskih dokumenata koji bi prikazali neki događaj iz istorije, autori su pribegavali inscenacijama koje simbolički pretstavljaju taj događaj. Na primer, dolazak Turaka na Balkan prikazan je kadrom u kome se vidi turska zastava koja se lepršа na vetru, rušilački bes okupatorskih kaznenih ekspedicija u našoj zemlji prikazan je slikama dima koji se kovitla ili slikama upaljenih kuća po kojima se vidi da su to slike iz neke druge zemlje (tj. iz nekog stranog žurnala) itd.

Te slike nisu delovale kao dokumenti, njih u filmu nismo doživeli kao pretstave jedne stvarnosti. One ostavljaju utisak simbola, koji je utoliko jači, ukoliko je drugi materijal stvarno dokumentaran. Zato su takve simboličke konstrukcije u većini slučajeva štetno delovale na realističnost filma kao celine. Neki trudbenici našeg dokumentarnog filma našli su za takve momente bolja rešenja. Oni su, — da ostanemo pri istim primerima, — tursku najezdu prikazali vešto izabranim elementima koji se danas mogu snimiti, kao što su ostaci turskih građevina ili spomenika, oružja, službenih akata, gravira i sl. Kao pretstave okupatorovih zločina vrlo ubedljivo su delovale fotografije o tome, zatim ruševine raznih naselja koje su se doskoro zadržale u našoj zemlji itd. Gledalac na taj način nije dovođen u dilemu oko toga da li je neka slika samo simbolička pretstava ili je autentičan materijal, dok je s druge strane, tako izabran materijal izazivao mnogo direktnije asocijacije. Tome doprinosi i gledaočeva mašta koja se u takvim slučajevima mobiliše i eventualno gledaočevo znanje o stvari koja se prikazuje.

(Nastavak na drugoj strani)

(Nastavak sa prve strane)

Dešavalo se, međutim, da su izvesne metode odabiranja materijala, koje su se pokazale kao dobre u jednom filmu, korišćene kasnije u drugim filmovima. Tako su neke filmske mogućnosti, — koje su odgovarale sadržini jednog filma, — pa mehanički bile primenjene u drugom, oslabile taj film, a same se pretvorile u šablon. Novi napori i uspesi naših dokumentarista govore o tome da će se ovo rutinerstvo likvidirati u korist stvaralačkog prilaženja materijalu.

Ovde bi se mogla pomenuti i jedna pojava kod našeg dokumentarnog filma u vezi sa razvojem umetničkog filma u našoj zemlji. Pojedini dokumentaristi očekuju da će im umetnički film »olakšati« rad na taj način što će ponekad pružiti materijal o nekim istoriskim događajima koje treba prikazati u dokumentarnom filmu, a o kojima nema autentičnih filmskih dokumenata. Neki naši dokumentaristi već su počeli da koriste odgovarajući materijal iz umetničkih filmova. Umesto stvaralačke inventivnosti — pozajmica, umesto brižljivog proučavanja materijala — rešavanje zadataka pošlo je linijom manjeg otpora.

Ovim problemom pozabavila se u svoje vreme i sovjetska kritika dokumentarnog filma. Evo šta je o tome pisao N. Oten:

. . . »Zaobilazimo okolnost da se svaka kasnija inscenacija fakta razlikuje od njegovog neposrednog fiksiranja na filmu već po samoj svojoj fakturi, jer sadrži neizbežan elemenat konvencionalnosti i stoga izgleda uvek manje ubedljiva od pravih dokumenata . . . .

Može li biti šta prostije nego da se u dokumentarni film ubaci odgovarajuća epizoda iz umetničkog filma koji je naišao na povoljan odziv? Upravo tako je postupio R. Karmen kad je u film »Lenjingrad« montirao epizodu zauzimanje Zimskog dvorca iz filma »Lenjin u oktobru«, pri čemu je čak prikazao i glumca V. Ščukina u ulozi V. I. Lenjina. U filmu »Moskva — prestonica SSSR« korišćene su epizode iz umetničkih filmova koje su posvećene proterivanju Poljaka iz Moskve od strane Minjina i Požarskog kao i Napoleonovo bekstvo iz Moskve.

Zanimljivo je pomenuti da se za dokumentarni film uzima iz umetničkog filma obično njegova najjasnija i najuspelija epizoda. Međutim, ova epizoda istrgnuta iz opšteg umetničkog konteksta odnosnog dela, izgleda po pravilu sasvim osrednja, a često, nalazeći se među pravim dokumentima, jednostavno neubedljiva«. (N. Oten: »Beleške o problemima dokumentarnog filma«, Iskustvo kino, br. 4, 1948.)

Ukazujući na objekte koji se i danas mogu snimiti i koristiti kao dokumentarni materijal koji može da izazove odgovarajuće asocijacije i pretstave o izvesnim istoriskim momentima, N. Oten je doneo ovakav zaključak:

»Ako pred umetnikom dokumentarnog filma stoji izbor između inscenacije činjenice, citata iz umetničkog filma, pa prema tome između odricanja od stroge dokumentarnosti s jedne strane i ubacivanja gledaočeve asocijacije i njegove mašte u arsenal sredstava uticanja s druge, — mi se odlučno izjašnjavamo za poslednju metodu«. (na istom mestu).

Dešava se da rezultat dobrog izbora materijala bude oslabljen opširnim tumačenjem jedne stvari ili, obrnuto, isuviše jakom kondenzacijom fakata. I jedno i drugo dolazi otuda, što autor ne oseća vrednost činjenica, što mu je nepoznat stepen njihove ubedljivosti. Nepotrebna opširnost kod tumačenja jedne pojave, objašnjavanje jedne istine čitavim nizom činjenica onda, kada je to prethodnim nizom već postignuto, dovešće svakako do toga, da izlaganje izgubi ritam i zanimljivost. S druge strane, kondenzacija materijala, bilo da je izazvana oskudicom dokumenata, bilo namernom stilskom koncizношću, čini film neprijatno fragmentarnim, kida ideju, smeta joj da se razvije. Preteranim skraćivanjem mašina, čiji je rad mogao biti interesantan, postala je neobjašnjiva, a posao čoveka izgleda čudan. Autor, umesto da bude ubedljiv, izgleda sam neubeđen.

Ovih nekoliko problema kojih smo se ovde dotakli možda samo nagoveštavaju složenost i lepotu stvaranja dokumentarnog filma a i potrebu što konkretnije i iscrpnije diskusije o njemu.

Ž. MITROVIĆ

Pretsmrtna poruka španskih partizana

Prvi moj korak na španskom tlu odveo me je u pristanište La Korunja To je bilo 1932 godine, godinu dana po proglašenju republike u Španiji. La Korunja je ime zaliva u Atlantskom Okeanu i pristaništa, u koje je uplovio naš brod, pošto se probio kroz zelenkasto svetlucanje talasnih bregova Biskaje. Jasno je sijalo jutarnje sunce, posle dana kiša i bura, a u čarobnom miru zaliva žuto je otsjajivao pesak obale. Mnogobrojni mali čamci dolazili su u susret. Voće koje su nam doneli blistalo je u kotaricama žarkim bojama. I ljudski tovar stigao je na naš brod: iseljenici za Južnu Ameriku, ljudi koji su morali da se isele jer ih Druga republika nije mogla prehraniti. Te porodice, bogate decom, nisu putovale u čistim i urednim kabinama »Kenard lajna« već na među palubi, gde je vazduh zagušljiv i gde se najjače osećaju potresi broda u buri.

Lep je predeo, lep grad na vodi. Pa ipak tužan je prvi susret sa Španijom. Nad blagom, svetlom slikom obale, na jednom rtu zaliva leži mračan, od vremena posivео jaki for: tamnica La Korunje. Ostalo mi je u sećanju to mračno znamenje na vratima Španije.

*

Upravo pre nekoliko dana došla su nam u ruke dva pisma iz tamnice La Korunja. Ona su objavljena u centralnom organu KP Španije »Mundo obrero«. Oproštajna pisma dvojice revolucionara koje je Franko osudio na smrt. Prvo pismo je bilo od Hoze Gomec Gajoza, vođe komunista Galisije, a drugo od Antonija Seoane, komandanta galisijskih partizana. Ova pisma su prokrijumčarena iz tamnice La Korunje. Glas španskih boraca probio se do nas, i u ceo svet, kroz teret teških lanaca, kroz stare i memlive, mahovinom obrasle kamene ploče, i kroz straže do zuba naoružane Gvardia Sivil i specijalnih trupa Brigadilje.

»Bolje bi bilo hiljadu puta umreti nego podneti ove muke« — piše Gajoze. Ali nema ni senke slabosti u ovom poslednjem oproštajnom pozdravu. »Došao je odlučan čas. Ja ga mirno očekujem i mirno ću umreti. Nije potrebno da ti kažem šta moja duša u ovom trenutku oseća. Bio sam veran svemu što je pretstavljalo smisao i cilj moga života. Pod tvojim okriljem ostaje — piše dalje Gajozo svojoj ženi — naš sin. Ja sam spokojan, jer sigurno znam da ćeš ti od njega načiniti ponosnog i pravog čoveka. Ova dva časa, što mi još preostaju, pripadaju vama. . .«

A Antonio Seoano piše:

»Ja umirem svestan da sam verno služio svome narodu i svojoj zemlji. . . Svoj život bio sam posvetio borbi za oslobođenje zemlje od sramote i tiranije. Nikada nisam požalio što sam svoj život uložio u tu herojsku borbu. Tu sam stekao najdublju povezanost sa narodom Galisije i seoskim proletarijatom, jer tek kad se izbliza oseti njihova nesavladiva rešenost za revolucionarnu borbu, onda se razume i potpuno voli ovaj narod. . . Mi padamo u ovoj borbi za oslobođenje naše otadžbine, ali naša će mesta zauzeti ne deset već stotinu novih boraca, sinova ove hrabre zemlje, koja me je videla kako sam se rodio i koja me vidi kako umirem. . . Postoji nešto što se ne može razoriti: moj duh španskog rodoljuba, republikanca, moja vernost Komunističkoj partiji koja je duša narodnog otpora«.

U međuvremenu, dok su ova pisma, koja govore o pravoj čovečnosti, istinskom herojstvu i primernoj komunističkoj svesti, putovala do nas iz tamnice La Korunja-Gajoza. Seoanu, sa još tri druga koji su bili umešani u ovaj proces — među njima i učiteljicu Karmen Orozko — ubili su Frankovi dželati. Tragična lista žrtava beskrajna je. U Ocani je ubijeno, gotovo istovremeno, osam antifašista. U Barseloni, Kordovi, Valensiji i Malagi, u Granadi i Sevilji, skoro u svim oblastima Španije, već preko deset godina besprekidno zasedava fašistički preki sud. U prvom periodu posle frankističke okupacije Madrida dnevno je osuđivano prosečno 400 ljudi, 70 od sto njih na smrt streljanjem. Na Levantu ubijeno je 20.000 rodoljuba. U Kataloniji trideset hiljada, u Madridu pedeset hiljada. Žrtve u Bilbau, Santanderu, Oviedu i Gihonu, žrtve po celoj Španiji teško je i prebrojati.

Frankov režim je režim gladi i terora, ubijanja i žalosti. Sećamo se užasa i groze koje prikazuje crtež velikog revolucionarnog španskog umetnika Fransiska Goje. Taj crtež prikazuje Španiju kao masovnj grob iz koga, tamni i preteći, osakaćeni i skoro u raspadanju, pobijeni dižu svoj glas: »Vi stvarate mrtvu tišinu groblja. Pa opet — to vam ništa ne koristi. Jer iza palih uzdižu se novi borci u ime života i budućnosti.«

U stvari Goja to i nije tamo napisao; i on je morao govoriti ezopovim jezikom. Ali njegova umetnost, koja prikazuje grozote onih dana, priča nam i danas ono što tada nije bilo izrečeno.

U Frankovoj Španiji naročito su omrznuti umetnici i naučnici. Rat protivu duha počeo je devetnaestog dana generalske pobune, 6 avgusta 1936. kada su fašisti ubili u Granadi španskog narodnog pesnika Federika Garsiju Lorku. Godine 1942 umro je u Frankovoj tamnici čuveni pesnik Miguel Fernandes. Sedamdesetogodišnji profesor logike na madridskom univerzitetu, Hulijan Bastero, umro je u fašističkoj tamnici. Klasni sud osudio je ovog naučnika na trideset godina robije. Fašisti su pogubili katalonskog istoričara Karlosa Rahjolu, baskiskog pesnika Lauakseta, Urkijaga, kao i baskiskog književnika Ariztimuna. U jednom fašističkom koncentracionom logoru umro je, u izgnanstvu, 1939 godine, čuveni španski pesnik poslednji iz »generacije 98« Antonio Mačado.

Franko je ne samo ekonomski i socijalno, već i duhovno želeo da pretvori Španiju u grobnicu. Pa čak i rektor univerziteta u Salamanci. Miguel de Unamuno, koga je njegovo konzervativno gledište prvobitno stavilo na stranu kontrarevolucionarnih generala, uvideo je tragične i jezive rezultate španskog fašizma. Prilikom jedne svečanosti na univerzitetu, kada je trebalo da glorifikuje fašističku Španiju, on je prokleo ubice svoga naroda.

Iz mape »Za slobodu« Dj. A. Kuna, posvećene borbi španskog naroda, Be ograd 1938.

Kada sam, po drugi put, stupio na Špansko tle, došao sam sa Sredozemnog Mora, preko Katalonije. Tada više nisam mogao da posetim La Korunju. Ona je bila u rukama fašističkih generala, a tamnica La Korunje bila je prepuna radnika, seljaka i intelektualaca koji su se borili za slobodu i nezavisnost svoga naroda. Tada sam u Madridu, u Kalja de Markez de Duero, u kući antifašističkog saveza intelektualnih radnika, sreo neke umetnike i književnike, od kojih su jedni u borbi protiv fašizma docnije pali, a drugi nastavili borbu u tuđini, u izbeglištvu. Među njima bio je i prijatelj Garsije Lorke, pesnik i komunista Rafael Alberti, koji je uređivao napredni časopis španskih književnika »Oktubre« i, u danima borbe, zajedno sa svojom ženom, pesnikinjom Marijom Terezom Leon, uređivao popularne frontovske novine »El mono azul« (»Plavi radnički kombinezon«). Njegov prvi revolucionarni pozorišni komad, »Fermin Galan«, veličao je tog heroja i mučenika Druge republike, a njegov ciklus pesama »El poeta en la kalje« (»Pesnik na ulici«) plameni je izraz književnika-tribuna koji izražava misli i zahteve naroda.

Pored ovih, bili su prisutni i talentovani književnik Sezar Munjoz Arkonada, urednik »Mundo obrero«, i Ramon Hoze Sender, kao i mnogi još mlađi. Sender, koji je napisao ceo niz čuvenih revolucionarnih dela i bio kapetan u petom puku, posle propasti Druge Republike pao je pod uticaj anarho-mističnih raspoloženja i razočaranja. Ipak je njegova knjiga »Protivnapad«, objavljena 1937 godine, uzbudljiv umetnički dokumenat o heroizmu i patnjama španskog naroda.

U to vreme je već prva jugoslovenska grupa od 400 drugova, koja se borila na frontu kod Hueske, prinela svoje prve žrtve za slobodu Španije. Prvi grob jugoslovenskog borca u Španiji bio je grob radnika Radoslava Horvata. Pred Madridom pao je Blagoje Perović, član Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije, politički komesar Trinaeste internacionalne brigade. Antifašistički borci iz svih krajeva Jugoslavije ujedinili su se u bataljonu »Đura Đaković« i u borbenim odredima »Ivan Čankar« i »Matija Gubec«. Mnogi od njih boraca počivaju danas u španskoj zemlji. Neki su pali u narodnooslobodilačkoj borbi našega naroda. Ali mnogi su sazreli u borbi u Španiji i posali vođi i heroji našeg naroda. I, dok su se pretstavnici našeg naroda borili u redovima interenacionalnih brigada, rame uz rame sa španskim borcima za slobodu protiv fašizma, dotle su pesnici, književnici i umetnici Jugoslavije, svojim pesmama, esejima, brošurama, knjigama, crtežima i drvorezima, — koje su često ilegalno rasturali, — izražavali svoju solidarnost sa narodima Španije. Duboko solidarnost sa španskim narodom, koji se bori za svoju slobodu i nezavisnost, zasnovana je u duhu internacionalizma nove Jugoslavije. Španija je bila prva zemlja na kojoj su fašistički napadači isprobali svoje snage. To je zemlja u kojoj su španski generali isto onako izdali svoj narod, kao što su 1941 godine učinili generali stare Jugoslavije. I u Španiji morala se iz narodnih masa stvoriti nova armija, isto onako kao što je 1941 godine, na poziv pod vođstvom Komunističke partije Jugoslavije, nastala i u toku Narodne revolucije narasla slavna partizanska i narodnooslobodilačka vojska. Narodi naše oslobođene zemlje duboko su povezani sa herojskim borbama španskog naroda. Oni znaju da se Frankov razbojnički i krvnički režim, koji podržava danas, ekonomski i vojnički, angloamerički imperijalizam, izgrađuje kao jedna od baza svetske reakcije. Oni znaju da samo međunarodna solidarnost slobodoljubivih ljudi sviju zemalja, u zajednici sa partizanima Španije, može da osujeti planove reakcije.

Pisma iz La Korunje su glasovi koji potresaju savest sveta. U jeku naše izgradnje, na putu ka ostvarenju socijalizma, mi smo duboko povezani i sa španskim radnim narodom, našom braćom koji se od 1936 neprekidno bori protiv španskog fašizma. Mi znamo da ta borba neće biti beskorisna i da će jednoga dana zanavek izbrisati varvarski i prljavi Frankov fašizam, kako bi Španija vaskrsla u novi život slobode i nezavisnosti.

O. BIHALJI-MERIN

Od izdajničke sablje do lažljivog pera

Ima ljudi kojima fantom slave ne da mira. Kojima je stalo, iznad svega, da se pročuju i da im ime uđe u anale istorije i tako se za večita vremena pronese preko kontinenata i kroz vekove. Pa kada u istoriji i legendu ne mogu da uđu kroz svetli portal slave, oni se zadovoljavaju sporednim, mračnim i niskim vratnicama užasa.

Jedan takav lik je general Anders, vojskovođa poljske emigrantske armije. Vojskovođa bez vojske, general bez slave.

Lovorovi venci ratne slave stiču se na bojnim poljima. Anders ih tu nije stekao. Organizovao je, doduše, jednu armiju Poljaka u SSSR-u. Ali, 1942 godine, kada je trebalo poći na bojište, pobegao je u Iran, odatle u Englesku. Opasnom i samopregornom otporu ratnoj mašini nacističke armije pretpostavio je bezopasni rad na formiranju »emigrantskog korpusa«, tvorevine poljske reakcije. Mesto u borbu za oslobođenje pregažene otadžbine, pošao je u borbu protiv njenih oslobodilaca, vlastitog naroda i bratske armije Sovjetskog Saveza.

U tome ratu nije se proslavio. Mesto svetlim putem borbe, za dobro otadžbine i naroda, Anders je krenuo mračnim lavirintima zakulisnih igara svetske reakcije. Mesto u jasnu svetlost prave vojničke slave, uronio je u teški mrak izdaje.

Ali ga fantom slave stalno raspinje i ne daje mu mira. Kada slavu nije mogao steći na bojnom polju, odlučio je da je potraži u literaturi. Pošto ga istoričari rata jedva i pominju, rešio je da se ovenča slavom — pišući svoje memoare. Da govori o sebi i, uzgred, da posluži svetskoj reakciji, kojoj je služio celog svog života, još od 1920 godine, kada je neslavno učestvovao u napadu na mladu republiku Sovjeta.

U neizvesnosti da li ga svet dobro poznaje, Anders započinje svoje memoare jasnom deklaracijom svog političkog »vjeruju«. »Molio sam Gospoda da dođe do rata između Nemačke i Rusije«, kaže on. Ali taj rat nije želeo radi oslobođenja Poljske, svoje porobljene domovine, ni radi stupanja džinovskih snaga Crvene armije u borbu protiv fašizma, već u nadi da će se Sovjetski Savez skrhati, ili bar iskrvaviti pod udarcima fašizma. Ali ga je i ta nada prevarila.

Anders piše svoje memoare, hvaleći sebe i bacajući se blatom na zemlju socijalizma. Tako on služi svojim gospodarima, imperijalističkim magnatima Zapada, ne vodeći računa o tome što mu stranice kipte klevetama i izmišljenim činjenicama.

Njegova bujna fantazija, koja nije imala prilike da pruži stvaralačke poteze u krupnim vojnim akcijama Drugog svetskog rata, živi se u iznošenju najbesmislenijih izmišljotina. On bunca o »užasima Čeke«, o »svireposti prinudnih radova« u SSSR-u. On ide i dalje. Pronalazi reviju »Problema Bliskog Istoka« koja je navodno izlazila u SSSR-u 1941 godine i »tretirala smernice buduće politike Sovjetskog Saveza na Bliskom Istoku, podvlačeći potrebu sovjetske okupacije petrolejskih terena i Persiskog zaliva i izazivanje revolucije u Indiji«. Tu reviju nije nikad niko video u Sovjetskom Savezu, te je nije mogao čitati ni Anders. Ali ta činjenica ne smeta »hrabrom« generalu. On je iznosi, znajući da time ugađa svojim londonskim gospodarima, za koje se ne može reći da problemima Bliskog Istoka prilaze jedino sa nekoristoljubivim simpatijama.

Anders se upinje da SSSR prikaže kao državu sa agresivnim namerama. U nedostatku stvarnih dokaza, on i tu pribegava falsifikatima i najprostijim izmišljotinama. Za dokaz agresivnih namera Sovjetskog Saveza, navodi reči jedne pesmice, koja se navodno peva širom SSSR-a. U Andersovom tekstu ta »ratna pesmica« glasi:

»Proći ćemo svet na gvozdenom konju
i preoraćemo celu Evropu.«

Takva pesmica nije nikad postojala u SSSR-u, te prema tome nije nikad ni pevana, niti je mogla biti izraz »osvajačkih planova Sovjeta«. Navedeni tekst obični je falsifikat jedne sovjetske pesme, koju kolhozni traktoristi pevaju u filmu »Bogata verenica«, a koja glasi:

»Proći ćemo svim poljima na svom
gvozdenom konju
oraćemo, sejaćemo i pobraćemo žetvu«.

I Anders to zna. Ali njemu nije stalo do istine. Glavno mu je da pogodi želje i povlađuje ukusu onih koji su mu poručili memoare i koji će se truditi da ih iskoriste u cilju propagande protiv velikog i svetlog lika zemlje socijalizma.

F. B.

Iz mape »Za slobodu« Dj. A. Kuna, posvećene borbi španskog naroda, Be ograd 1938.

SOVJETSKI SAVEZ

Nova publikacija »Naučno nasleđe«

U izdanju Akademije nauka SSSR izišao je prvi tom »Naučnog nasleđa«. Zadatak ovog izdanja je da publikuje nađene ili nezasluženo zaboravljene materijale iz oblasti nauke — radove poznatih naučnika, njihove dnevnike, prepisku, uspomene itd.

Prvi tom »Naučnog nasleđa« posvećen je pitanjima narodnih nauka. On sadrži nove dokumentarne priloge koji se odnose na život i rad velikih ruskih naučnika Lomonosova, Mendeljejeva, Kovaljevskog, Mečnikova, Bera, Kulibina, Lebedeva i drugih.

Sovjetski naučnici u Poljskoj

Delegacija sovjetskih naučnika, sastavljena od akademika Grekova, Pavlovskog, V. Vedenskog, Nemejanova, doktora bioloških nauka Gluščenka, kandidata hemiskih nauka Porošika i Rožanskog otputovala je u Krakov na proslavu 75-godišnjice Akademije nauka.

Izabrana dela Hrista Boteva na ruskom jeziku

Povodom 100-godišnjice rođenja velikog bugarskog pesnika i revolucionara Hrista Boteva, Gostizdat u Moskvi izdao je izabrana dela Hrista Boteva u prevodu Al. Surkova, Martinova i drugih, sa predgovorom Erihonova, a u redakciji Gorbova.

Nova zbirka pesama Konstantina Simonova

nova zbirka stihova Konstantina Sidonova, objavljena u br. 11 časopisa »Novi svet«.

POLJSKA

Osnivanje instituta za izučavanje književnosti

Još u novembru 1947 počela je u Poljskoj diskusija oko stvaranja Instituta za izučavanje poljske književnosti. Februara 1948 u Ministarstvu prosvete održana je šira diskusija koja je bliže odredila zadatke budućeg Instituta a ovaj je najzad 6 novembra počeo svoj rad.

Institut za sada raspolaže jednom od najbogatijih polonističkih zbirki (Jana Mihaljskog), ali još nema vlastitih prostorija. Zahvaljujući pomoći vlasti i Varšavskog naučnog društva, Institut će uskoro pristupiti podizanju svoje zgrade. Za sada je smešten u zgradi Ministarstva kulture i umetnosti.

Institut se deli na četiri sekcije: sekciju istorije poljske književnosti, sekciju teorije književnosti i metodologije književnih ispitivanja, sekciju bibliografije i sekciju za izradu školskih priručnika istorije književnosti. U njemu stalno radi dvanaest samostalnih naučnih radnika i jedanaest asistenata.

Prvi zadatak koji je Institut sebi stavio u dužnost je izrada novog udžbenika istorije poljske književnosti za univerzitete, rađenog na osnovi savremene nauke. To će biti kolektivan rad i Institut je već počeo pripreme u tu svrhu. Sem toga Institut je sebi stavio u zadatak materijalno pomaganje i organizovanje kolektivnih i individualnih radova iz poljske književnosti i njoj srodnih oblasti.

Za prvu godinu Institut je predvideo sledeći plan:

1. Ustaljenje i objašnjenje tekstova poljskih proznih dela od stanislavovske epohe (XVIII vek) do XX veka, zasnovano na masovnom anketnom radu.

2. Rad grupe od 40 specijalista na proučavanju pozitivizma (druga polovina XIX veka). Kao rezultat toga rada treba polovinom 1949 da izađe tom radova pod naslovom »Materijali za istoriju poljske književnosti«.

3. Priprema osnovnih monografija iz oblasti književne kritike i tradicionalne nauke o književnosti. Na tome će raditi kolektiv od pet starijih i mladih specijalista.

4. Porudžbina izrade trideset monografija najpotrebnijih za izradu nove istorije poljske literature.

5. Objavljivanje četrdeset knjiga izabranih tekstova poljskih i stranih klasika, propraćenih opširnim uvodima i komentarima.

6. Izrada bibliografije poljske književnosti kao osnov za dalji rad na proučavanju te oblasti.

Da bi se plan lakše i uspešnije sproveo, stvorene su u Krakovu, Poznanju i Varšavi tri grupe sa po nekoliko saradnika.

Sem toga Institut priprema udžbenik poljske književnosti za više razrede srednjih škola u tri toma, od kojih će prvi biti gotov u toku 1949. Institut već ima pripremljene za štampu tom studije G. Lukača iz oblasti estetike i tri priručnika istorije književnosti: ruske, engleske i francuske (prevod sa ruskog jezika).

Za početak 1949 treba da bude gotova i specijalna antologija najnovijeg masovnom kulturno-prosvetnom radu sa komentarima i objašnjenjima.

Zadatak Instituta će biti da izvrši reviziji dosadašnje istorije i teorije poljske književnosti.

S. S.

RUMUNIJA

Rad na rečniku rumunskog jezika

Rumunska akademija posvetila je nedavno jednu sednicu pitanju Rečnika rumunskog jezika, na kome je stara Akademija započela rad pre 40 godina. Na sednici je zaključeno da se ovaj značajan rad završi u toku 5 godina, uz pomoć lingvističkog instituta u Bukureštu i Kluju.

*

Nedavno je u Bukureštu osnovano Državno jevrejsko pozorište. Teater je počeo rad prikazivanjem komada »Dva Kune Zemlja« od Avrama Goldfadena, osnivača prvog Jidiš pozorišta u Rumuniji, sedamdesetih godina prošloga veka.

ČEHOSLOVAČKA

Konkurs za umetnička dela sa tematikom iz života savremenog sela

Ministarstvo poljoprivrede i ministarstvo informacija i prosvete Čehoslovačke raspisali su konkurs za književna, dramska, muzička i likovna dela sa tematikom iz savremenog života čehoslovačkog sela. Na ime nagrada određen je iznos od 1,000.000 kruna.

*

Ministarstvo škola, nauke i umetnosti nagradilo je najbolja dela čeških i slovačkih književnika, koja su objavljena od maja 1945 godine do danas. Ukupno je nagrađen 21 češki i 10 slovačkih književnika i pesnika.

BUGARSKA

Proslava N. O. Masalitinova

Istaknuti glumac i režiser Narodnog teatra u Sofiji, narodni umetnik N. O. Masalitinov, proslavio je dvadeset i pet godina svoje pozorišne delatnosti.

Savez pozorišnih trudbenika poklonio je slavljeniku za njegove zasluge zlatan prsten umetnosti, a Uprava prestoničkog narodnog saveta počasnu značku Saveta drugoga reda.

N. O. Masalitinov stupio je u Narodni teatar u Sofiji 1925 godine. Pre toga bio je režiser i glumac Moskovskog hudožestvenog akademskog teatra. Zalagao se da u bugarsko pozorište unese hudožestvenu glumu MHAT-a, a kao režiser da primeni metod Stanislavskog. Naročite zasluge ima na vaspitavanju mladih glumačkih generacija.

MEĐU NJIMA

Nagrade za fašističke kolovođe

Nedavno je američka reakcionarna organizacija »Katolički veterani« dodelila nagradu izdavaču novina, Franku Ganetu, za »značajne zasluge stečene u odbrani ustavne vlasti«. Već čitav niz godina Ganet je inspirator različitih fašističkih organizacija u Americi. Poslanik Rejt Ratman nazvao je Ganetov »Komitet za podržavanje ustavnog načina vladavine« — »fašističkom organizacijom broj 1 u Americi«.

»Plava bomba«

»Plava bomba« — to »umetničko ime« pod kojim se lansira nova američka »fatalna žena« Selie Vinters (uspela kombinacija Karole Lombard i Džin Harlo, kako kažu njeni filmski reditelji i gazde). U četiri filma, ova nova zvezda imala je čast da bude obešena, streljana, da je pregazi auto i da bude osuđena na električnu stolicu. Ove uloge pretstavljaju dobru zalogu popularnosti koju uživa Seli Vinters među američkim ljubiteljima filma. Tako bar misle njeni poslodavci, koji izjavljuju da je ova nova fatalna žena pravi »koktel erotizma, usamljenosti i beznađežnosti«. Jednom reči još jedan tipičan proizvod »made in U. S. A.«.

DISKUSIJA O KNJIŽEVNIM PITANJIMA

KRUTE DOGME I ŽIVA STVARNOST

U 45 broju »Književnih novina« objavljen je odgovor Vojislava Đurića na moje kritičke napomene povodom njegovog članka o jednom novom izboru Šantićeve poezije. Kako u tom svom odgovoru, priznajući samo frazom da je njegova ocena bila »sumarna, uzgredna, nedovoljno argumentisana i zato nepreciznа«, pobija moju kritiku takoreći iz stava u stav, često proizvoljnim tumačenjem i svojih i mojih reči, dužnost mi je da se još jedanput vratim na istu temu. Za razliku od Đurića, koji je ovu diskusiju shvatio kao odbranu svog ličnog prestiža, ja ću se zadržati samo na onim pitanjima koja imaju neku opštiju važnost ili bar osvetljavaju našu raspru u njenim važnijim tačkama.

U svom prvom napisu Vojislav Đurić je dao, uzgred ali zato ipak neobično kategorično, i ocenu Šantićeve poezije. Tu je on rekao da je Šantić »već u prvo vreme svoga pesnikovanja... bio narodni pesnik u **punom smislu reči«**, da je **»nedvosmisleno** stao na stranu ugnjetenih« i da je **»sve do smrti,** veran pozivu narodnog pesnika, veran najboljim tradicijama srpskog pesništva — sa više ili manje umetničke sreće — izražavao stradanje, **težnje i pregnuća potlačenih narodnih masa.** Uza sve zablude u koje je iz raznih uzroka — u ovom ili onom slučaju morao zapadati, on je — **u najvišoj meri — pesnik potlačenog naroda, pesnik potlačenih ljudi uopšte«.**

No pored ovako kategorički i »nedvosmisleno« izrečene pozitivne ocene, što je svakako najviše što se o jednom pesniku može reći, on je u sudu o pojedinim grupama pesama ili zbirkama davao i ovakve 'karakteristike: »Neke Šantićeve pesme su suviše hrišćanski ponizne (razume se, ne za decu, kao što se Đurić naknadno setio da tvrdi); u njima on propoveda ne samo **pomirenje sa bedom** nego i **radost u njoj i zbog nje«,** ili: »Šantićev patriotizam u tim pesmama **sužava se,** često, na **buržoaski nacionalizam i šovinizam.** Visok ton, egzaltiran stav, pobedničke trube, ratnički pokliči — katkad — više objavljuju i nameću **program srpske buržoazije** nego što izražavaju istinsku ljubav prema domovini«.

Odgovarajući na moju kritiku ovakvih školskih obrazaca protivrečnosti u književnoj oceni, Đurić u svom drugom napisu nastoji da dokaže da tu nema nikakvog protivrečja, da i u njegovoj misli i u njegovim rečenicama vlada savršen red: »U prvom delu Đurićevih protivrečnosti — piše on, — Finci navodi nekoliko rečenica u kojima je »afirmisan« Šantić kao narodni pesnik, u kojima je data pozitivna ocena njegove poezije u celini, pri čemu je učinjena i ona ograda: »Uza sve zablude...« — U drugom delu Finci navodi rečenice u kojima su zablude, pomenute u opštoj oceni, konkretno pokazane na pojedinim pesmama ili grupama pesama. — Gde je tu protivrečnost?«

U ovoj novoj Đurićevoj varijaciji na staru temu, iz koje su na volšebnan način iščeznuli termini »u punoj meri«, »nedvosmisleno« »sve do smrti«, dakle upravo oni koje sam ja podvukao, kontradikcije stvarno nema. No da li to znači da je nije bilo u prvom Đurićevom napisu?

U čemu sam ja video tu kontradiktornost, koju Đurić neće da vidi? Ona je u nespojivosti, u nesaglasnosti apodiktički postavljenih pozitivnih sudova, s jedne, i isticanju oštrih »zabluda«, s druge strane. Kako neko može biti »pesnik potlačenih ljudi uopšte«, i to još »u najvišoj meri«, kada istovremeno izvesni elementi njegove poezije »objavljuju i nameću program srpske buržoazije«, koji je poznat kao imperijalistički? Kako neko može biti »sve do smrti veran pozivu narodnog pesnika«, »izražavati težnje i pregnuća potlačenih narodnih masa«, kada je taj isti čovek, još pre svoje smrti, pevao i pesme koje su »suviše hrišćanski ponizne« i u kojima se »propoveda ne samo pomirenje sa bedom nego i radost u njoj i zbog nje« u vremenu kada je već radnički pokret bio moćan činilac u društvenom životu zemlje? Ako Đurić tvrdi da tu kontradikcije nema, onda se tu više ne radi samo o dve razne ocene Alekse Šantića, nego i o dva razna shvatanja »narodnog pesnika u punom smislu reči«, »pesnika potlačenih ljudi uopšte!«

No Đurić se u svom drugom napisu baš i trudi da dokaže da se tu ne radi o dva razna shvatanja. Braneći bezuslovno svoju ocenu Šantića, on kaže: »Zar to nije slično onome što i sam Finci kaže: da u Šantićevom delu »naporedo, često i nerazlučno žive i deluju i progresivne tendencije (koje su dominantne) i reakcionarne (koje su sporadične)«? Zar to što Finci kaže nije jasna misao iz kritikovanog članka samo preobučena u četiri strane reči — da bi bila frapantnija?«

I pored sveg Đurićevog »frapantnog« neraspoloženja prema stranim rečima, jasno je da one ovde imaju, za onog ko razume njihov smisao, sasvim određeno srpsko značenje, koje nije nimalo slično značenju koje imaju Đurićeve reči. U Đurićevoj oceni osnovna je misao da je Šantić celoga života (»do smrti«), uza sve zablude, bio i ostao narodni pesnik u punom smislu reči, da je čak u najvišoj meri bio pesnik potlačenih ljudi uopšte. U mojoj: da je Šantićevo delo, baš zato što pesnik nije umeo da zauzme jasan stav u stvarnosti složenoj od suprotnih tendencija, protivrečno u sebi: da u njemu naporedo, često i nerazlučno žive i deluju progresivne tendencije (koje su dominantne) i reakcionarne (koje su sporadične). Kada preovladavaju elementi neposredno viđenog života i neiskvarenog osećanja, onda Šantić daje nadahnuta i vredna lirska [illegible] kada podlegne raspolo[illegible] patriarhalno nastrojene čaršije ili šovinistički orijentisane buržoazije, onda upada u idealiziranje preživelih oblika života, sladunjavu orijentalnu egzotiku, ili u šovinističku netrpeljivost prema Hrvatima i muslimanima, u apologiju imperijalističkih ciljeva, u sramotne tirade belim orlovima i monarhističkoj Jugoslaviji. No te oprečne tendencije, koje pretstavljaju ključ za razumevanje Šantića i njegove poezije, često se sreću, manje ili više povezane ili suprotstavljene, i u jednoj te istoj pesmi, kao njena organska unutrašnja protivrečnost.

Hteti u oceni Šantićevog lika zaobići tu negativnu stranu njegove poezije konvencionalnom frazom »uza sve zablude ...«, znači ne videti da se tu ne radi ni o kakvim zabludama naimanje trenutnim ili slučajnim, nego o jednom vidu jednom licu, jednom idejno-umetničkom izrazu njegove poezije, koji, srećom, ne preteže u njegovom celokupnom delu. Zadatak materijalističke kritike Šantićeve poezije (ne sholastičke primene »marksističkih« termina) upravo se i sastoji u tome da se ispita kako su se društvene ideje njegovog doba odrazile u njemu, da se da konkretna i duboka analiza svih komponenata njegove ličnosti, svih aspekata njegove poezije, kako bi se u tom svetlu, imajući uvek u vidu samu stvarnost, moglo razdvojiti bitno od nebitnog, važno od nevažnog, vredno od bezvrednog.

U takvoj jednoj konkretnoj materijalističkoj analizi, koja društvenu stvarnost ne bi shvatila kao pozorišni dekor, kritički bi bile objašenjene i razrešene sve unutrašnje protivrečnosti Šantićeve poezije: slabosti umetničkog dela ne bi se, kao u Đurićevom napisu, pretvorile u slabosti umetničkog suda o njemu.

Na kraju svoga prvog članka, prešavši sa kritike jedne knjige na načelna razmatranja o odabiranju dela naših klasika za omladinu, Vojislav Đurić postavlja tri uslova koja mora da ispuni svako delo. Prvi uslov glasi:

»Delo mora da odražava stvarni život radnih masa, njihova pregnuća, napore, borbu, stradanje, težnje ka boljoj budućnosti, njihovu ljubav prema rodnoj grudi, njihov otpor raznim ugnjetačima i porobljivačima, i da tako budi simpatije za ugnjetene, mržnju prema eksploatatorima i ljubav prema domovini i narodu.«

Ustajući protiv ovakvog jednog ultralevog zahteva, po kome bi sva dela naših klasika morala da odražavaju »život radnih masa«, uz to još **»stvarni«** (sa čitavom onom dugom povorkom retoričnih dometaka), ja sam u sumarnoj argumentaciji naglasio da bi to merilo, dosledno primenjeno kako je apodiktički rečeno, za sva vremena izbacilo iz kulturnog nasleđa poeziju Prešerna i Vojislava, »Bakonju fra-Brne« Sime Matavulja, »Nečistu krv« Borisava Stankovića, skoro sva dela našeg kritičkog realizma uopšte.

Ma da Đurić — tek u drugom članku — »nimalo ne pretenduje na to da je (ovo merilo) potpuno, savršeno, jedinospasavajuće i tome slično«, on ga ipak kategorički brani, i to sa dva dirljiva primera. Za njega, na primer, Prešernova poezija, »upkos mišljenju Elija Fincija«, odražava stvarni život radnih masa, odražava njihova pregnuća, napore, borbu, stradanje, odražava težnje ka boljoj budućnosti, odražava njihovu ljubav prema rodnoj grudi, odražava njihov otpor raznim ugnjetačima i porobljivačima. Ostavimo na stranu pitanje da li Prešernova poezija stvarno sve to odražava, čak pretpostavimo da ona to odražava: šta se time dokazuje? Zar bi se iz jednog, čak i više primera (a takvih nesumnjivo ima i u našoj književnosti) moglo zaključiti da samim tim svako umetnički vredno delo naše književnosti **mora** da to isto odražava? No Đurić daje još jedan primer, možda će on bolje potkrepiti njegov stav:

»Stvarni život radnih masa — da se vratimo za nekoliko hiljada godina, u drevnu Grčku — došao je do izraza i u Homerovoj »Odiseji«, na primer. Tu su — u opštoj slici antičkog društva — dati skoro svi podaci o životu slugu, sluškinja, svinjara, prosjaka, o radovima u kući i na polju, o društvenim odnosima, običajima, i tako dalje.«

Šta je Đurić hteo da dokaže ovim primerom? Pošto je stvarni život radnih masa došao do izraza i u Homerovoj »Odiseji«, koja je nastala pre nekoliko hiljada godina, u drevnoj Grčkoj, kako onda ne bi u delima našeg kritičkog realizma? Posle ovakvog Đurićevog nepobitnog argumenta za ispravnost njegovog merila (ovde već ublaženog: »odražavati« — »došao do izraza«), šta ćemo sa pripovetkama Stevana Sremca, romanima Svetolika Ranković, »Nečistom krvi« Borisava Stankovića, »Rodoljupcima« Sterije Popovića, poezijom Vojislava Ilića i Milana Rakića, šta sa većinom dela našeg klasičnog i kritičkog građanskog realizma, u kojima je, — i kad ne ispunjavaju kategoričke Đurićeve uslove po obrascu »Odiseje«, — ipak data ubedljiva umetnička slika društvene stvarnosti ili bar pojedinih njenih vidova?

Ispitujući i proučavajući velika književna dela prošlosti, savremena književna kritika je baš ono što Đurić zahteva od dela klasičnih pisaca istakla kao njihov istoriski nedostatak. »U književnosti klasičnog realizma, — piše jedan sovjetski kritičar, — narodne mase — ta osnovna pokretačka snaga istorije, — ostala je u senci, u zadnjem dvorištu društvenog procesa... Književnost prošlosti prikazivala je, uopšte, čoveka u okviru njegovih ličnih, svakodnevnih, porodičnih odnosa. Ako je pisac i uzimao za svoju temu društvenu aktivnost čoveka, njegov ograničen pogled na život vrlo često je iskrivljavao njegovu sliku događaja i ljudi.« No to još uvek ne znači da u književnoj prošlosti nije bilo i takvih dela u kojima su prikazani pretstavnici radnih masa, u kojima je data slika njihovog života. Pisci takvih dela bili su progresivni i revolucionarni duhovi, koji su naslutili i osetili društvenoistoriski značaj radnih masa u kretanju društva napred. Takvih pisaca ima u svima književnostima, pa ih je bilo, u relacijama naših merila, i u našoj književnoj prošlosti. Ali oni su časni izuzeci.

Časni izuzeci ne samo po tome što su, uopšte uzev, prilično retki, nego pre svega zato što im ni sam društveni razvitak, ni stepen filozofske svesti, ni stanje nauke nisu omogućavali da dođu do zaključaka o potrebi prikazivanja stvarnog života radnih masa što ih je njihov klasni položaj odvlačio od toga da u radnim masama vide osnovni činilac društvenog i istoriskog progresa. (Otuda, na primer, kad je već reč o drevnoj Grčkoj, u antičkoj književnosti tako malo stvarnog prikaza života robova!)

Sa pobedom radničke klase, sa pobedom njene ideologije čiju je ispravnost razvitak društvene stvarnosti potvrdio, književnici su, u svom poslu umetničkog odražavanja svarnosti, dobili moćno idejno oružje za razumevanje društvenih procesa, u kojima su radne mase osnovni činilac. Nije nimalo slučajno što socijalistički realizam, kao književnost proleterske klase, postavlja u svom programu (ipak ne onako apodiktički kako to Đurić zahteva od dela naših klasika!) da se prikazuje i život radnih masa, njihova borba, njihove težnje, lepota njihovog istoriskog podviga.

Ma kako vehementno Đurić branio svoj stav, ovde se ipak ne radi »ni o kakvim principima jednog dobro promišljenog i na realnim uslovima zasnovanog kriterija, nego o mešanju krutih i neodrživih zahteva stvorenih na sholastičkom shvatanju i vulgarizaciji materijalističke estetike, o prenebregavanju istoriskog momenta i primeni principa savremenog realizma na delu nastala u ranijim periodima«!

Drugi princip koji je Đurić postavio kao merilo za odabiranje dela naših klasika za omladinu glasi:

»Delo ne sme da bude opterećeno religioznim predrasudama, jer su one... najpodmukliji i najopasniji trovači.«

Kritikujući ovaj princip »od koga se ne sme otstupiti«, ja sam pisao:

Zar tačka 2, danas sama po sebi opravdana, ne bi, primenjena bez milosti i pogovora na svu našu klasičnu književnost, izbrisala iz kulturne istorije i sva ona naša književna dela nastala u periodu kada je, u specifičnim društveno-istoriskim uslovima, religija bila jedna od formi u kojima se kretala misao naših kulturnih radnika. Zar merilo »delo ne sme da bude opterećeno religioznim predrasudama«, kada je u pitanju naša starija klasična književnost, ne bi onemogućilo, zbog izvesnih njihovih osobina, i takva ostvarenja kao što su Marulićeva »Judita«, Gundulićev »Osman« Njegoševa »Luča mikrokozma«? Zar ti pisci, i pored delimičnih religioznih predrasuda u posmatranju čoveka i života, ipak nisu dali jarku umetničku sliku svoje epohe, problema koje je ona rešavala, ljude koji su se borili da razagnaju magle lažnih tradicija koje su se htele da ovekoveče?«

Odgovarajući na moju kritiku, Đurić kaže:

»Kritikujući drugi zahtev, Finci, očigledno, zamenjuje glagol opteretiti glagolom imati ili nekim sličnim glagolom, i polazi od toga kao da zahtev glasi: delo ne sme da ima, ne sme da sadrži religiozne predrasude. Da je to tako, vidi se iz formulacije koju je on dao: »i pored delimičnih religioznih predrasuda u posmatranju čoveka i života« ili »jedna od formi...« Dakle, kad je reč o kulturnom nasleđu uopšte... Finci ipak pravi ograde (očevidno nije za svu literaturu sa religioznim predrasudama). Prema tome, kritičari i kritikovani su na istoj liniji. Toliko buke ni oko šta! Jer formulacija: delo ima vaspitnu vrednost... ako nije opterećeno religioznim predrasudama, i formulacija: delo ima vaspitnu vrednost i pored delimičnih religioznih predrasuda — u stvari su jedno te isto.«

Kako je Đurić mogao doći do zaključka da su njegov stav i moj stav — jedan te isti stav? Optužujući vrlo izdašno mene za konstrukcije, on se ustvari sam vrlo obilno njima služi. Njegov stav iz prvog članka sasvim je nedvosmislen: delo ne sme biti opterećeno religioznim predrasudama (u drugom nadovezuje da opteretiti, po Vuku, znači teško opteretiti). Moj je sasvim drukčiji: ja na religiju gledam kao na jedan istoriski stupanj u razvitku ljudske svesti, kao na jednu nužnu kariku u procesu ljudskog otkrivanja zakonitosti života. To je sasvim razgovetno rečeno u mojoj kritici onom formulom da je »religija bila, u specifičnim društveno-istoriskim uslovima, jedna od formi u kojima se kretala misao naših kulturnih radnika«. Saobrazno tome, sva ona književna dela prošlosti, iako su prožeta **religioznim shvatanjima**, samo ako je u njima pisac uspeo da umetnički odrazi životnu stvarnost, imaju svoju umetničku i vaspitnu vrednost, jer nas, u tipičnim formama svoga doba, obaveštavaju o oblicima života i ljudske egzistencije, upućuju u duh sredine i vremena. Kategorički postaviti zahtev da se, makar samo i za omladinu, izbace iz kulturnog nasleđa sva ona dela u kojima su religiozna shvatanja života došla do vidnog izraza, znači ustvari poricati ceo jedan stupanj u razvitku ljudskog društva i ljudske svesti u oblasti umetnosti, znači ne videti značaj upoznavanja i proučavanja svih onih formi kroz koje je čovečanstvo, u svojoj težnji za saznanjem objektivne stvarnosti, nužno prolazilo.

Dakle, između Đurićevog stava i moga stava nepremostive su razlike. Zaključak da je to »ustvari jedno te isto« on je izveo vrlo duhovitom aberacijom: zato što sam ja na kraju napomene naveo nekoliko dela naše književnosti koja su samo delimično prožeta religioznim predrasudama, on je izveo da ja primam samo takva dela, to jest, pošto Vuk pod opteretiti misli teško opteretiti, da je to jedan te isti stav.

Treća tačka Đurićevih principa »od kojih se ne sme otstupiti« glasi ovako:

»Delo mora da ima nesumnjivu umetničku vrednost ,kako bi blagotvorno delovalo na razvijanje osećanja i smisla za lepo.«

Ovaj princip, princip da »delo mora da ima nesumnjivu umetničku vrednost«, nije uopšte nikakav princip, jer ne otkriva nikakvu stvarnu istinu, jer ne sadrži nikakav kritički pogled na suštinu stvari. Princip ne može biti nešto što se samo po sebi razume, što je preduslov postojanja onoga na što bi princip trebalo da se odnosi. Šta se ustvari kaže time da delo mora da ima nesumnjivu umetničku vrednost? Kad je reč o književnosti, zar se može i pretpostaviti da će nekom pasti na pamet da smatra književnim delom takvo delo koje nema književne vrednosti? Kada je, pre nekoliko decenija, Bogdan Popović, u duhu svoje formalističke estetike, tražio u predgovoru svoje »Antologije« da »pesma mora biti cela lepa«, jedan modernistički pesnik je, kao merilo za svoju knjigu parodija i travestija, istakao »princip« da pesma mora biti napisana, da ne sme biti prepisana i da mora biti potpisana.

Postaviti kao poseban princip »delo mora da ima nesumnjivu umetničku vrednost« znači ustvari odvajati umetničku vrednost dela od njegove sadržine, od onoga šta je i kako je pisac video i odrazio iz životne stvarnosti. Umetnička vrednost jednog dela, i nesumnjiva i sumnjiva, nije nešto odvojeno, posebno, nešto za sebe i po sebi, nego je sadržana u snazi i stepenu vrednosti piščevog prikazivanja ljudi i događaja, ona je sastavni elemenat njegovog dara uočavanja i odražavanja društvene stvarnosti, ona je sama vrednost tog odraza. Kako neko može književno prikazati stvarni život radnih masa a da delo nema umetničke vrednosti? Zar svako slabljenje umetničke vrednosti dela, po samoj sili stvari, ne povlači za sobom i slabljenje književne vrednosti u prikazivanju stvarnog života? Ili, obratno: ukoliko je istinitija i jarkija književna slika stvarnog života, zar istovremeno nije i veća njegova umetnička vrednost?

Praveći ovakve varijacije sa Đurićevim principima, iz kojih se vidi njihova pojedinačna i skupna neodrživost, meni se omaknu o jedan lapsus: umesto Đurićevog termina »dela naših klasika«, ja sam na jednom mestu upotrebio termin »naša klasična dela«. Kako je iz ove nehotične omaške Đurić pokušao da napravi veliki polemički kapital, trebalo je da pokaže šta se **u suštini** time menja. Iz cele moje argumentacije jasno izlazi da se nijedan od njegova tri principa ne može apodiktički primeniti ni na klasična dela (kako sam ja pogrešno naveo), ni na dela naših klasika. Ovde se radi o tome da su ti principi, kad su u pitanju književna dela prošlosti, dakle i klasična dela i dela naših klasika, isuviše kruti, shematični, ili, kako to diskretno sam Đurić priznaje, da nisu savršeni i jedinospasavajući.

Tražeći na silu dokaze da sam ja krivo prikazao njegovu misao, da sam ja »mnogo šta prevideo i negirao, u nečem i sasvim proizvoljno i neobično postupio«, da sam se »služio metodom slobodnog konstruisanja, ispuštanja i dodavanja«, Đurić je kao krunu svojih optužbi naveo da sam »ispustio iz vida« da se ne radi o našem kulturnom nasleđu uopšte, nego o odabiranju dela naših klasika za omladinu. Ako ja, stvarno, nisam o tome duže govorio, bilo je to pre svega zato što mi se učinilo (i sada mi se čini) da ti principi zbog svoje krutosti nisu održivi uopšte, pa, prema tome ni kao principi za jedan poseban slučaj: za izdavanje dela naših klasika za omladinu. No da nisam, kao što to Đurić tvrdi, celu stvar prebacio sa jednog terena na drugi, može se videti iz toga što sam, pre citiranja Đurićevih autoritativno postavljenih principa, izričito rekao o čemu se radi: »Vojislav Đurić se zadržava na zahtevima koji se mogu postaviti u priređivanju dela naših klasika za omladinu«, a na kraju, posle kritičkog odbacivanja principa, još jedanput, da ne bi bilo nikakve sumnje: »Da su ovi principi rečeni kao predlog načela za redigovanje izdanja za mlado pokolenje, stvar bi...« itd. Tako stoji s mojim ispuštanjem iz vida.

No kad Đurić voli da druge optužuje za ispuštanje iz vida onda bi se, u najmanju ruku, od njega moglo očekivati da on to ne čini. U svom prvom članku, ređajući pozitivne osobine Šantića u prvom periodu njegovog pesnikovanja, Đurić kaže da je on »već tada pozivao u borbu za oslobođenje roba, **tugovao nad sudbinom ratara,** proklinjao izdajnike, sanjao o slobodi i pobedi, kovao »novi mač« i dizao »junačku molitvu«. Kako mi se učinilo da Đurić misli da je tugovanje nad sudbinom ratara, u eposi predvečerja i konačne propasti kapitalizma, osobina pesnika potlačenih ljudi uopšte, ja sam uzgred upitao da li baš napredni pesnik tuguje nad sudbinom ratara. U svom odgovoru, »ispuštajući iz vida« da se radi o sudbini ratara, Đurić piše: »Finci se pita: zar i narodni pesnik tuguje? kao da je tu rečena najteža besmislica kao da celom svetu nije poznata istina da su i najveći pesnici, istinski narodni pesnici, i tugovali.« itd. itd.

Eto kako izgleda, u kritičkom osvetljenju, Đurićeva argumentacija, njegov metod raspravljanja. Na svemu tome vredelo se zadržati još jedanput, i nešto opširnije, i zbog toga što se u radovima nekih naših kritičara, i pored nesumnjivog napretka naše kritike, još uvek provlače krut dogme vulgarnog sociologizma i ultralevog shvatanja književnosti, iako se naša marksistička kritika još pre rata oštro borila protiv takvih vrsta ideoloških zastranjivanja.

Eli FINCI

KROZ ČASOPISE I LISTOVE

VIŠE PAŽNJE BIBLIOGRAFIJI U ČASOPISU „BIBLIOTEKAR"!

U nizu stručnih časopisa za pitanja iz raznih specifičnih oblasti kulturnog života, kao što su »Pozorište«, »Film«, »Muzika«, »Radio«, »Muzeji« i drugi (ne uračunavši pedagoške časopise), u Beogradu je počeo da izlazi i časopis »Bibliotekar«, organ društva bibliotekara NR Srbije. U svom prvom broju časopis se dotiče pojedinih pitanja bibliotekarstva, koje je od velikog značaja u našem kulturnom preobražaju i omasovljavanju knjige (pitanje organizovanja pojedinih tipova biblioteka, pitanje bibliotekarskih kadrova, pitanje bibliografije itd.).

Međutim treba ukazati na to da u prvom broju ovog časopisa, koji ima važnu namenu i može da bude vrlo koristan, ima priloga koji svojom nesređenošću, površnošću i nedostatkom zaključaka iz nepotpunih i nesređenih podataka treba da posluže redakciji, koja je na početku rada, kao pouka da treba obratiti više pažnje na redigovanje priloga.

Takav je prilog Ružice Ikonić pod naslovom »Periodična štampa na teritoriji Srbije, Vojvodine i Kosmeta«. Cilj članka je da informiše kako stručno zainteresovane tako i široke čitalačke mase o štampi koja izlazi na teritoriji NR Srbije, bez obzira na savezni, republički, pokrajinski ili lokalni značaj listova i časopisa i da da osnovne bibliografske podatke o njima. Takav prilog bio bi vrlo koristan. No on mora biti potpun, sređen, a podaci koji se daju o pojedinim listovima i časopisima moraju biti tačni. Članak R. Ikonić nema te odlike, iako je autor imao mogućnost da svoj članak dokumentuje.

U uvodnom članku Milica B. Prodanović izražava težnju i uverenje redakcije: »Za što pravilnije izvršenje mnogobrojnih zadataka i rešenje raznovrsnih bibliotekarskih problema koji svakodnevno iskrsavaju posluziće, nadamo se, i ovaj naš stručni bibliotekarski časopis, u kome će naši bibliotekari, pretresajući svestrano razna stručna pitanja, olakšati rad naših prosvetnih vlasti«. I dalje ona potpuno pravilno kaže: »Knjiga je ogromna snaga — govorio je Lenjin, a štampa je moćno oružje — kaže Staljin. Kako se u rukama bibliotekara nalazi ogromna snaga i najmoćnije oružje — knjige, časopisi i novine — to se bibliotekar mora naučiti da savršeno vlada tim oružjem. Trudbenici, koji se odlučuju da se posvete bibliotekarskom pozivu, treba da budu svesni kako im je važan i odgovoran zadatak poveren u okviru naše nove prosvetne politike«.

Tih pravilnih principa časopis »Bibliotekar« treba da se drži. Časna je dužnost služiti prodiranju knjige i štampe u narod, časna je dužnost pravilnim upućivanjem olakšati trudbenicima da nađu knjigu i štampu koja im treba. Dužnost časna i odgovorna.

U članku R. Ikonić pregled štampe nepotpun je i zapleten po rubrikama podaci su često ili zastareli ili netačni, uglavnom zbog promena nastalih u radu listova. Tako se odmah na početku članka kao dnevni listovi koji izlaze u Beogradu pominju »Borba«. »Politika« i »Glas«, a »Rad«, organ Jedinstvenih sindikata Jugoslavije, uvršten je u nedeljne listove, iako kao dnevni list izlazi već više od pola godine. Kao urednici pojedinih listova navođeni su urednici od pre više meseci pa i godine dana. Najdrastičniji je slučaj da se kao urednik časopisa »Nauka i tehnika« navodi Slavko Bokšan, poznat kao reakcionar, a ustvari je sada urednik inž. Boris Pikril. Ako se navode imena urednika, podaci moraju biti tačni, a oni su u članku nešto netačni.

Dalje, među ilustrovanim časopisima koji izlaze na teritoriji NR Srbije nema časopisa »Jugoslavija«. Zatim, osim »Borbe« nije naveden nijedan partiski list. Ako je časopis možda već bio u slogu kada su počeli izlaziti »Crvena zastava« i »Partiski radnik« (što se moglo i u slogu uneti), nema tog opravdanja za izostanak centralnog partiskog časopisa »Kumunist«. Sem toga nisu navedeni časopisi »Muzeji«, »Muzika«, »Glasnik geografskog društva« »Ekonomist, »Nova trgovina« i mnogi drugi listovi i časopisi. Isto tako nisu navedeni neki manjinski listovi i časopisi, koji izlaze u AP Vojvodini i Kosmetu. Iz članka se ne vidi koliko je razvijena štampa naših nacionalnih manjina, kad nisu pomenuti ni takvi listovi kao »Libertaća« i »Lumina«.

Pisac članka nije tačno obavešten ni o listovima koji izlaze u unutrašnjosti Srbije. Tako se na primer u članku tvrdi da u Kruševcu već 14 godina izlazi list »Svetlost«, dok međutim ta »Svetlost« izlazi 14 godina s prekidima, stalno u Kragujevcu. Dalje je u članku nastala zbrka u rubrikama prema izlaženju lista, tako da su u mesečne listove uvršteni i petnaestodnevni, i obratno.

Ovaj članak ne samo što je nepotpun nego i nesređen, nepregledan i delimično netačan. Sem toga, zbog nedovoljne savesnosti pri pisanju, u njemu ima i jedna čudna protivurečnost. Pisac članka na početku kaže: »Po oslobođenju naših naroda, promenom društveno-političkih odnosa, narod je uzeo sveukupnu vlast u svo je ruke. Samim tim omogućeno je da se u našoj zemlji, kod svih naših naroda, razvije jaka i živa kulturno-prosvetna i politička delatnost. Ona se izražava i kroz veliki broj periodične štampe, koja tretira sve probleme političke, društvene, privredne i stručne. Interesovanje našeg građanina za štampu je sve jače i on njoj poklanja punu pažnju« A na kraju članka, posle nesređenih podataka, dolazi: »Na Kosmetu i na užem delu Srbije, ni u jednom gradu, ne izlazi ni jedan časopis ni list, ma iz koje oblasti nauke, politike, struke, književnosti itd.«

A na teritoriji NR Srbije, s Vojvodinom i Kosmetom izlazi 227 raznih listova i časopisa iz oblasti nauke, politike, pojedinih struka, književnosti itd. Samo književna časopisa izlazi u »užoj Srbiji«, u provinciji, tri. Samo ih R. Ikonić nije navela.

N. K.

Lice i naličje

Šta prodaju knjižare u Požarevcu

Učenik Miroslav Mirković iz Požarevca piše nam:

Ima već više od pola godine kako požarevačke knjižare (ima ih tri i sve su državne svojine) ne primaju niti izlažu naše književne časopise. Nedavno sam u jednoj od njih tražio najnovije brojeve »Književnosti«, »Mladosti« i »Poleta« i začudio sam se kada su mi odgovorili: »Mi to ne primamo«. Ovakva pojava je utoliko čudnija što su se u izlogu knjižare »Uzor« pojavili razni nekulturni anahronizmi, od kojih naročito padaju u oči neki kartončići sa »najnovijim« šlagerima. Zaista je sramota da se javnosti nude kojekakve koještarije, a da se časopisi, koji imaju veliku ulogu u našem kulturnom životu, »ne primaju«. Jedino je sigurno, a to je da u ovim knjižarama, odnosno u njihovim izlozima, ima malo čega »uzornog«.

Iz mape »Za slobodu« Dj. A. Kuna, posvećene borbi španskog naroda, Beograd 1938.

O NEKIM PROBLEMIMA ARHITEKTONSKOG STVARALAŠTVA

Pored osnovnih zadataka u povećanju proizvodnih snaga naše zemlje, u Petogodišnjem planu važno mesto je dato stvaranju boljih životnih uslova trudbenika u gradovima, radničkim naseljima i selima. Za ostvarenje ovih zadataka u znatnoj meri pozvani su naši arhitekti i tehničari, oni u tome imaju značajnu i odgovornu ulogu.

Rad arhitekata u novoj Jugoslaviji dobio je široke dimenzije, on se i po sadržini i njegovom društvenom značaju bitno razlikuje od rada arhitekata u staroj Jugoslaviji. Umesto podređenog, najamničkog položaja arhitekte prema poslodavcu koji je diktirao svoje zahteve projektantu zgrade za rentu i eksploataciju radnih masa, danas arhitekti projektuju i grade nova industriska i rudarska naselja širom zemlje, oni izgrađuju široku mrežu novih društvenih zgrada, kulturnih i zadružnih domova, obdaništa, internata, škola i fiskulturnih objekata, projektuju nove parkove kulture i odmora kojima se unose novi elementi u život gradova, naselja i sela.

Takvi novi i široki zadaci omogućuju svestran i brz razvoj naše arhitekture, oni upućuju naše arhitekte na nove oblike stvaranja koji se zasnivaju na kolektivnoj saradnji, za individualno stvaralaštvo, na diskusiji i kritici o svim problemima stvaralačkog rada, što sve doprinosi produbljavanju teorije i njenom povezivanju sa praksom. Danas arhitekti sve manje gledaju na arhitekturu kao na oblast »iživljavanja« projektanta, sprovođenja individualističkih koncepcija itd. jer su svesni da arhitektura pripada čitavom radnom narodu koji je postao glavni naručilac u oblasti arhitekture. Time su ostvareni uslovi da arhitektura postane jedno od snažnih oruđa u borbi za privredni i kulturni napredak naše zemlje, da arhitektonska delatnost postane krupan faktor u zadovoljavanju kulturno-životnih potreba grada i sela.

Među aktuelnim zadacima o kojima arhitekti diskutuju jeste i problem idejnih osnova arhitektonskog stvaralaštva koje treba i svojim oblicima da izražava našu novu društvenu stvarnost i novu sadržinu naše arhitekture. Problem izgradnje naše nove arhitekture neće moći na mimoiđe borbu između različitih gledanja na osnovne probleme arhitekture, borbu protiv nasleđenih shvatanja koja danas više ne mogu da se održe i da zadovolje nove zahteve.

U uslovima kapitalizma arhitektura je postala sredstvo za rentu i eksploataciju radnih ljudi, na nju se počelo gledati kao na robu koja treba da uz minimum troškova da maksimum profita. Samim tim arhitekti su bili prinuđeni da stvaraju takvu arhitekturu koja će što više zadovoljiti takve zahteve. Pod takvim uslovima arhitektura je morala gubiti sve više slobodu umetničkog stvaralaštva, ona je svojim oblicima sve jasnije izražavala svoj podređeni položaj prema naručiocu-vlasniku zgrade za rentu. Takva arhitektura, svedena na najprostije i najnužnije oblike, lišena svega onoga što ne donosi neposredno rentu, u punoj meri izražava raspad buržoaske kulture koja se sve više dehumanizira i upravlja protiv radnog naroda.

Da bi se naša nova arhitektura što pravilnije razvijala potrebno je ne samo da se oslobodi izvesnih nasleđenih predrasuda (karakteristično je da su arhitekti u poslednje vreme svesno sve više bežali od naziva arhitekta zamenjujući ga nazivom inženjera, dajući time arhitekturi izrazito tehnički i time i znatno uži karakter), — nego je potrebno i da se baci više svetlosti na pitanje: kako će arhitektura i kojim putevima što brže izići iz ćorsokaka bezidejnosti, šablonizma i formalne golotinje i stati na put idejnosadržajnog prostornog uobličavanja, koje će jasno i ubedljivo govoriti svojim arhitektonskim jezikom da je to arhitektura novog društva, sa novom sadržinom, da je to arhitektura koja daje krupan doprinos stvaranju boljih životnih uslova radnih ljudi, koja bogati društveni život novim elementima, koja učestvuje u izgradnji socijalizma i čini život radnih ljudi lepšim. Takva arhitektura mora biti bliska i razumljiva širokim masama, pa još i više: ona treba da budi u čoveku zadovoljstvo, radost i ponos što je to arhitektura njegove zemlje, našeg naroda, što ona nosi u sebi osobene crte našeg narodnog stvaralaštva.

Naravno da je ovakvo shvatanje u suprotnosti sa pravcima koji arhitekturu izjednačuju sa »mašinom za stanovanje«, koji smatraju da arhitektura ne može i ne treba da ima ničeg zajedničkog sa nacionalnim osobenostima, nego naprotiv da ona treba da ima kosmopolitski karakter. Prirodno je što takvi kosmopolitski arhitekti odriču svako pravo narodnim masama da one daju svoj sud o arhitekturi, da postavljaju svoje zahteve i želje o arhitektonskom stvaralaštvu. Prirodno je što oni izvitoperavaju odnos arhitektonskog stvaralaštva prema narodnim masama, pa tvrde da bi to bilo **spuštanje nivoa arhitekture,** dok su arhitekti pozvani da sovjim delima **uzdižu mase do shvatanja i ukusa samih arhitekata.** Naravno da se takvo izvitoperavanje, koje je direktno ili indirektno zavisno od kapitalističke klase, zasniva i na izvesnim apriorističkim i netačnim postavkama:

a) da su gledišta na arhitekturu i sudovi o njoj stvar uzanog kruga arhitekata, pa da su oni jedini pozvani da o tim stvarima odlučuju, a da pri tome mišljenja, sudovi, želje i zahtevi svih ostalih pretstavljaju nešto o čemu se ne može diskutovati, što nema nikakav značaj za arhitekte;

b) da su gledišta i sudovi o arhitekturi nearhitekata najčešće pogrešni, primitivni pa i nazadni, što se izražavalo preko oštrih naziva koje su nearhitekti davali delima »modernih« arhitekata (»sandučare«, »kasarne«, »golubarnici« itd.)

Izvan svake diskusije je da su arhitekti pozvani da izgrađuju svoja gledišta na arhitekturu i da ta svoja gledišta i ostvaruju u svojim delima. Međutim je takođe van diskusije da ta dela ne pripadaju samo arhitektima, nego narodnim masama i da one ne samo ne mogu biti isključene u davanju suda o arhitekturi, nego da je to njihovo pravo i da će one time pomoći arhitektima u njihovom stvaralačkom radu i traženjima da naša nova arhitektura postane narodna, da ona svojim prostorno-umetničkim oblicima postane što puniji, što verniji odraz razvitka našeg društva u pravcu socijalizma i kulturne revolucije koja se odigrava u našoj zemlji, omogućivši puni razvitak narodnog stvaralaštva.

Sve to ukazuje na potrebu da se naša nova arhitektura razvija na bazi što potpunijeg proučavanja i kritičkog odabiranja i daljeg razvijanja svega onog što je najbolje, najpozitivnije u narodnom stvaralaštvu, služeći se time ne kao gotovim elementima, nego nadovezujući na izvesna principijelna rešenja. Razume se da je u svemu tome stvaralačkom procesu od primarnog značaja progresivna arhitektonska misao koja će se razvijati naporedo sa novim zadacima koje društvo bude postavljalo pred arhitekturu.

Kao jedan od osnovnih zadataka u oblasti teorije postavlja se uspostavljanje pravilnog odnosa arhitektonskog stvaralaštva prema gradograditeljstvu, kao najširoj i najsloženijoj oblasti arhitekture, koja planski i prostorno organizuje i povezuje celokupnu građevinsku delatnost na teritoriji grada ili naselja, u jednu organsku logično povezanu, prostorno uobličenu celinu. Prelaz na socijalističku plansku privredu i izgradnju zemlje oslobađa arhitekturu od uzanih okvira nasleđenih iz kapitalitičkog poretka, on joj otvara nove, široke perspektive koje brišu granice između arhitekture i planiranja gradova, koje arhitekturu uzdižu na viši stupanj socijalističke izgradnje gradova kao prostorno organizovanih celina na gradograditeljstvo.

Odvajanje planiranja gradova u kapitalističkim zemljama od arhitekture, zaobilaženje arhitektonske problematike i prenošenje težišta na druge tehničke probleme koji imaju podređen značaj prema arhitekturi grada — nastupilo je kao posledica samog kapitalističkog sistema u kome je arhitektura okovana i stešnjena u uzane okvire individualnih parcela. No kako se i u okviru kapitalističkih gradova mora organizovati komunalna služba, kako je neophodno da se niz tehničkih radova izvodi prema jedinstvenom planu (vodovod, kanalizacija, mreža ulica i gradskog saobraćaja itd.) došlo se do tzv. generalnih planova koji su generalni samo utoliko što rešavaju u celini one tehničke radove koji imaju komunalni karakter. Ukoliko se njima rešavaju i problemi arhitekture, koja zauzima oko 80% ukupnih investicija u gradu, ta rešenja imaju uglavnom utopiski karakter, jer je realna izgradnja grada potpuno u rukama zemljišnih i građevinskih spekulanata i potpuno zavisna od njihovih interesa. Karakteristična je u tom pogledu izjava Društva britanskih arhitekata koju navodi H. Bernouilli u svome najnovijem delu **Grad i njegovo zemljište:**

»Naše odbijanje da spekulantsko eksploatisanje zemljišne sopstvenostima na koji način podvrgnemo kontroli, dovelo je do toga da je svako realno gradograditeljstvo postalo nemoguće«.

Danas postoje svi uslovi da se kod nas pređe sa planiranja gradova, sa regulacionih planova na realno, plansko gradograditeljstvo koje će arhitekturi dati njen puni sadržajni i formalni značaj, koji će planiranje gradova razviti u realno arhitektonsko projektovanje blokova, ulica, trgova, kompleksa stanbenih i društvenih zgrada itd. Na taj način projektovanje generalnih regulacionih planova postaje samo neophodna etapa u radu arhitekata na izgradnji gradova kao organizovanih arhitektonskih celina.

Odvajanje i ograničavanje gradograditeljskog projektovanja na detaljne planove gabarita zgrada i njihovih formalnih, siluetnih rešenja, bez istovremene izrade arhitektonskih skica na osnovu konkretnih zadataka, krije u sebi opasnost da se pređe u formalizam, gde je formalnoj koncepciji dat primaran značaj i gde je takva formalna koncepcija u suštini lažna, jer nema svoju sadržinu, a kada je bude dobila — ta sadržina (unutrašnje prostorno i funkcionalno rešenje zgrade) biće uslovljena i podređena unapred datom formalnom koncepcijom. To međutim nikako ne znači da se projektovanje gradova može zasnivati bez određene, idejno opravdane prostorne koncepcije koja treba da odredi karakteristične osobenosti grada. Takva osnovna prostorna koncepcija grada nesumnjivo vrši uticaj na realno arhitektonsko projektovanje, ali u isti mah ona mora da proizlazi iz planske koncepcije o organizaciji grada i celokupnog života u njemu, iz uloge pojedinih elemenata i njihovih međusobnih odnosa, njihove povezanosti u jednu celinu. Sve to dalje ukazuje na potrebu da se gradograditeljsko projektovanje u detaljnoj razradi ne vrši izolovano od arhitektonskog, da se prostorna, formalna kompozicija grada i gradskih elemenata ne pretvara u samostalnu, samoj sebi dovoljnu kategoriju koja visi u vazduhu, nego da se ona rađa kao plod koncepcije o unutrašnjoj strukturi grada, kao plod zadovoljavanja osnovnih životno-kulturnih potreba njegovog stanovništva.

Ovde je ukazano samo na neke od aktuelnih problema naše arhitekture koji zahtevaju dublju teoretsku razradu i svoja praktična rešenja. U vezi s time treba ukazati na velike praznine u našoj stručnoj literaturi iz te oblasti.

Kada je reč o metodama rada koji će omogućiti što brži i puniji razvoj našeg arhitektonskog mišljenja i dublju razradu osnovnih problema teorije arhitekture i gradograditeljstva, može se ukazati i na rezultate rada sekcije arhitekata DIT-a u Beogradu, posebno na niz plenarnih sastanaka sa sadržajnom diskusijom o konkretnim problemima rekonstrukcije Beograda u kojoj je uzelo učešće preko trideset arhitekata. Put takvih diskusija, sa iznošenjem različitih gledišta i njihovih sukoba vodi ka razvijanju i uzdizanju na sve viši, naučni nivo principijelne, idejne kritike, neophodne u borbi protiv svih onih pojava koje koče puni razvoj i progres našeg arhitektonskog stvaralaštva. Takve diskusije doprinose i tome da među našim arhitektima što pre iščezne nasleđeno skroz nepravilno i nazadno shvatanje prema kome je kritika rada pojedinaca nešto nezgodno, nekolegijalno, po kome se kritika izjednačuje sa ličnim napadom. Takva shvatanja su štetna stoga što ona imaju za tendenicju da guše kritiku, ili da kritiku pretvaraju u hvalospeve i kađenje tamjanom. Međutim su dosad održane diskusije pokazale kako kritika znači stvarnu pomoć autoru da u svome daljem radu dođe do boljih rezultata.

Na kraju treba naročito istaći značaj proučavanja razvoja i krupnih dostignuća sovjetske arhitekture i gradograditeljstva, njihove progresivne uloge za razvoj arhitektonske misli. Proučavanje stvaralačkog rada sovjetskih arhitekata i idejne borbe za arhitekturu socijalističkog realizma osvetljava široki put ka daljem razvoju arhitektonske teorije i prakse, otvara široke perspektive za uzdizanje arhitekture na sve viši naučni i umetnički stupanj.

Dr. arh. **Branko MAKSIMOVIĆ**

POZORIŠTE

Gostovanje sarajevske opere u Zenici

Sarajevska opera priredila je svoje prvo gostovanje u unutrašnjosti Bosne i Hercegovine u industriskom centru Zenice. Ovo gostovanje omogućeno je zahvaljujući pomoći Ministarstva prosvete Bosne i Hercegovine, ali isto tako i velikom zalaganju trudbenika Zenice koji su, uporedo sa borbom na izvršavanju, svojih radnih zadataka udarničkim radom izgradili novi dom kulture, sa velikom reprezentativnom salom, i na taj način stvorili tehničke uslove za priredbe ovakve vrste.

Za vreme trodnevnog boravka u Zenici prikazane su dve opere, »Ero s onog svijeta« i »Toska«.

Izgradnjom doma kulture trudbenici Zenice stvorili su uslove za obimnije umetničko delovanje, kao i za gostovanje dramskih i operskih kolektiva sa većim brojem članova, što će se svakako češće ponavljati i time poslužiti kao potstrek za brži razvoj kulturno-umetničkog rada među radnicima Zenice.

Zadarsko narodno kazalište u Kninu i Benkovcu

U Kninu je gostovala drama Narodnog kazališta iz Zadra sa komedijom »Kir Janja« od J. S. Popovića. Ovom prilikom s uspehom su izvedene dve pretstave, i to jedna za građanstvo, a druga za predstavnike Jugoslovenske armije.

Članovi Narodnog kazališta iz Zadra posetili su i Benkovac gde je u domu kulture izvedena ista komedija. Ovoj predstavi prisustvovalo je preko 300 stanovnika Benkovca.

Gostovanje Splitske drame u Zadru i Kninu

U Zadru je ovih dana gostovala drama Splitskog narodnog kazališta, koja je prikazala Čehovljeve »Tri sestre«, Nušićevo »Sumnjivo lice« i Ogrizovićevu »Hasanaganicu«.

U prostorijama Kluba Jugoslovenske armije u Kninu dramski ansambl Splitskog narodnog kazališta izveo je Ogrizovićevu »Hasanaginicu« i Čehovljeve »Tri sestre«.

Osnivanje omladinskih kulturno-umetničkih društava u Makedoniji

Zemaljsko veće Narodne omladine Makedonije donelo je odluku da se u cilju pojačanja kulturne aktivnosti omladinskih organizacija u NR Makedoniji osnuju omladinska kulturno-umetnička društva u Skoplju, Prilepu, Titovom Velesu, Ohridu Kumanovu, Strumici, Štipu i Tikveškom srezu.

Zemaljsko veće dodelilo je 500.000 dinara kao svoju prvu pomoć ovim društvima. Gradski odbor Narodne omladine Skoplja dobiće 100.000 dinara, a ostala društva, uključujući i univerzitetski odbor Narodne omladine, po 40.000 dinara.

FILM

Putujući bioskop u poseti šumskim radnicima

Putujući bioskop Preduzeća za raspodelu filmova u Zagrebu, posle posete šumskim radnicima po Slavoniji i Lici, posetio je šumske radnike u Gorskom Kotaru.

Putujući bioskop nije se ograničio na prikazivanje filmova samo za radnike, članove sindikata, već je proširio svoju delatnost i na prikazivanje filmova za školsku decu, kao i za ostale trudbenike u mestima gde su pretstave bile priređivane.

Na ovom putovanju po Gorskom Kotaru prikazivan je domaći film »Slavica« i sovjetski film »Sin puka«.

Pretstave su održavane na radilištima u Georalskom Stolu, Josipdolu, Ogulinskom Jasenku, Dreznici, Vrbovskom, Gluhoj Drazi, Šimungradu, Ravnoj Gori, Sungeru Mrkoplju, Vratima kod Fužina, u Lokvama, Gerovu, Prezidu, Klani, Dugoj Reši i Stolcu. U svemu je 20 pretstava putujućeg bioskopa posetilo 5.498 gledalaca, uglavnom radnika.

Filmska delatnost u Sloveniji

»Triglav-film« u Ljubljani završio je snimanje nekoliko medicinskih filmova. Na ljubljanskoj hirurškoj klinici snimljena su tri naučna filma iz raznih područja medicine. Ministarstvo zdravlja NR Slovenije snimilo je dva filma, i to jedan o sprečavanju nezgoda u šumskoj industriji, a drugi o borbi protiv nesrećnih slučajeva uopšte. Snimljen je žurnal koji prikazuje odlazak zdravstvenih ekipa na selo i njihovu pomoć seoskom stanovništvu. U saveznom institutu za tuberkulozu pluća na Golniku snimljen je film »Operacija na Golniku«.

Popularizacija bioskopskih pretstava u Bosni i Hercegovni

Na inicijativu Komisije za kinematografiju, u Sarajevu je 26 i 27 oktobra ove godine održano dvodnevno savetovanje rukovodilaca bioskopa. Tom prilikom pretresalo se pitanje rada bioskopa u NR Bosni i Hercegovini.

Posle duže diskusije utvrdilo se da su ranije postavljene norme za rad bioskopa dale željene rezultate, kako u pogledu broja pretstava ,tako i u pogledu posetilaca. Jedanaest bioskopa prebacilo je normu koju im je u januaru ove godine postavilo Preduzeće za raspodelu filmova u Sarajevu. Na ovoj konferenciji dodeljena je prelazna zastavica Komisije za kinematografiju bioskopu »Radnik« u Kreki, koji je pokazao najbolji uspeh uopšte. Posle »Radnika« pokazali su se kao najbolji bioskopi »Cincar« u Livnu i »Dubrovnik« u Sarajevu.

Još dva nastavna filma domaće proizvodnje

Savezno preduzeće za proizvodnju nastavno-prosvetnih filmova »Nastavni film« u Zagrebu dovršilo je još dva filma, i to »Izrada električnih motora« i »Zoološki vrt«.

Prvi film je namenjen stručnom obrazovanju kadrova, te će korisno poslužiti kao pomoćno nastavno sredstvo za upoznavanje procesa proizvodnje električnih motora. Drugi film »Zoološki vrt« ima širi značaj, te će poslužiti i u nastavi biologije u školama i kao sredstvo za narodno prosvećivanje.

»Triglav-film« snima dokumentarni film o zagorskim rudarima

Preduzeće za proizvodnju filmova »Triglav-film« snima dokumentarni film »Jedan dan među zagorskim rudarima«. Scenario za ovaj film napisao je Ernst Adamič, koji vodi i režiju. Film će biti dugačak oko 600 metara i prikazaće borbu trudbenika Zasavskog basena za ostvarenje Plana.

Treća likovna izložba umetnika Crne Gore

Šesnaest likovnih umetnika Crne Gore priredili su na Cetinju svoju treću redovnu izložbu. Izložen je veći broj radova sa omladinske pruge Nikšić—Titograd najvećeg objekta Petogodišnjeg plana Crne Gore. Ovoga puta i po temama i po njihovoj obradi crnogorski likovni umetnici dali su uspelije radove no na dosadašnjim izložbama. Među izlagačima, pored iskusnih umetnika, majstora Mila Milunovića i Petra Lubarde ,izlažu i slikari Aleksandar Prijić, Luka Stanković, Veliša Leković, Savo Vujović i Niko Đurović.

IZLOŽBA SOMBORSKIH LIKOVNIH UMETNIKA

U Somboru je otvorena izložba somborskih akademskih slikara i slikara amatera. Od 18 izlagača ,devetorica izlažu prvi put, i to Antun Čizmar, obućar, Đena Čuvardić, stolar, Aleksandar Kanurić, firmopisac, Lajoš Kiš, firmopisac, Edita Nemet i Petronela Ugrai, nastavnice, Tereza Nemet-Horn, domaćica i Franja Sel, trgovac.

Izložbu su organizovali Gradski narodni odbor i Uprava likovne sekcije.

KULTURNO-UMETNIČKA SMOTRA ITALIJANSKE OMLADINE ROVINJA

U Rovinju je održana kulturno-umetnička omladinska smotra italijanske omladine Rovinja.

Posle referata o kulturno-umetničkom radu omladine nastupili su hor studenata, muzička pionirska grupa i jedna pozorišna grupa, koja je prikazala aktovku »Verso la lotta di liberazione« (»Ka oslobodilačkoj borbi«). Idućih dana prikazana je aktovka »L' osteria della posta« (»Krčma kod pošte«) od Goldonija, dok je umetnička grupa fabrike duvana prikazala »Secletea la fatucchiera«. Grupa trovnice ribljih konzervi »Mirna« prikazala je »Il ritorno di un geribaldino« (»Povratak garibaldinca«), omladinci Opskrbnog preduzeća dali su komad »Sonata quasi frantasia«, a učenici u privredi prikazali su aktovku »Il bottone«. Na hrvatskom jeziku prikazana je drama »Povratak«, koju su izveli omladinci Antituberkuloznog instituta.

Na smotri su učestvovale i tri baletne grupe, koje su izvele narodne plesove.

MUZEJI

LAPIDARIJI ISTRE

Istra spada među one predjele naše zemlje, koji imaju relativno mnogo muzeja i javnih zbirka. Na njenom području nalaze se dva muzeja (u Puli i Poreču), i uz njih ili samostalno šest javnih zbirka (lapidariji u Puli, Poreču, Labinu, Buzetu, Sv. Lovreču Pazinatičkom i Vodnjanu). Za istarski poluotok to je svakako znatan broj, pogotovo ako ga usporedimo sa stanjem u drugim našim krajevima.

Osim toga, Istra je po svom »muzeološkom karakteru« jedinstvena, tj. sve su zbirke, a danas i muzeji arheološkog tipa, s pretežno kamenim spomenicima, tako da u Istri nailazimo zapravo samo na lapidarije.

Česta pojava lapidarija po istarskim večim i manjim mjestima kazuje ,kako su te zbirke nastajale upravo nekom nuždom, naime potrebom da se bogatstvo spomenika u kamenu, koji se nalaze na terenu Istre, a potječu gotovo iz svih razdoblja, od predhistoriskih vremena do XIX vijeka, negdje dolično pohrani, da bi se očuvalo i javno istaklo na ponos pojedinog gradića i njegovog stanovništva. Stanovnici nekog gradića ili sela prikupljali su svaki kamen s natpisom ili ukrasom, što su ga našli u bližoj ili daljoj okolici svoga mjesta. O takvoj svojoj djelatnosti s ponosom pričaju seljaci u selu Sv. Lovreč Pazinatički. Onu konačnu redakciju po kome hrpa kamenja postaje zbirkom — lapidarijom, u onim slučajevima gdje je to već provedeno, učinio je obično koji meštanin. (Treba, naime, spomenuti, da se u drugim mjestima, osim Labina i Buzeta, gdje su zbirke kako-tako svrstane, radi još uvijek samo o skupinama »lapida«, što znači o materijalu za lapidarije).

Prema tome, razlika između javnih zbirka u Istri i javnih zbirka u sjevernim hrvatskim krajevima jest uglavnom ta, što su istarski lapidariji javni i po načinu svog postanka i po svom smještaju (u loggi, uz crkvu, često pod vedrim nebom, što zahvaljuju svom kamenom sadržaju), dok su zbirke u sjevernim hrvatskim krajevima gotovo redovito plod sakupljačkog žara i strasti pojedinca. Tek se u najnovije vrijeme sve više brigom narodnih vlasti pretvaraju u muzeje.

Posljedica načina kako se istarski lapidariji sakupljaju je pojava da se oni sastoje od heterogenih »lapida«, jer je jedini kriterij da »nešto« uđe u zbirku činjenica — da je od kamena. Ovo bi kamenje bilo doista potpuno mrtvo, kad ne bi govorilo o tome, da su ljudi Istre svijesni da hodaju po tlu, na kome je u kamenu ostala zabilježena krvava prošlost njihove zemlje od više hiljada godina.

Lapidariji Istre čuvaju često krasan materijal za naučni rad. Trebalo bi ih sistematski proučiti i muzeološki suvremeno izložiti, da bi ovi spomenici kao ostaci prijašnjih vremena danas ispunili svoju zadaću, koju imaju kao građa za studij povijesti umjetnosti i arheologije.

Evo pregleda važnijih lapidarija Istre:

P u l a (Arheološki muzej)

Golemi lapidarij s vrlo znatnim spomenicima, naročito predhistorijskim, rimskim, ranokršćanskim i starohrvatskima, većinom iz Nezakcija i Pule, uređuje se u prizemlju i djelomično prvom katu muzejske zgrade, pa će javnosti biti otvoren u januaru 1949. Drugi dio lapidarija bit će smješten u jednoj prostoriji venecijanskog kaštela na brežuljku iznad muzeja. Mnoštvo spomenika poredano je u muzejskom vrtu.

P o r e č (Muzej)

U Poreču su u toku radovi oko organizacije novog muzeja, koji će se nalaziti u baroknoj palači Sinčić. U prizemlje te zgrade, u dvije prostrane prostorije kamenog poda, rustičnih kamenih zidova i stropa od greda, bit će preneseni kameni spomenici, koji su za vrijeme okupacije stajali dijelom u tzv. »Casa dei santi«, a dijelom na otvorenom prostoru nekadašnjeg Martovog hrama. U zbirci pretežu rimski spomenici i ornamentirani dijelovi arhitekture novijeg vremena (barok).

U atriju porečke bazilike nalazi se poseban lapidarij. Većina kamenih fragmenata i spomenika (ranokršćanskih, starohrvatskih i kasnijih) uzidani su u zidove, dok neki stoje slobodno.

L a b i n

U Labinu postoji dosad najbolje uređeni istarski lapidarij. Šezdesetak kamenih spomenika iz različitih razdoblja postavljeno je na kamene postamente ili uzidano u stražnju stijenu otvorene loggie na glavnom trgu. Po mišljenju konzervatora (Kamaran) u jednoj se loggi smije nalaziti ili historijsko-umjetnička zbirka kamena (lapidarij) ili suvremeni spomenici, a nikako jedno i drugo zajedno.

B u z e t

Buzetski lapidarij sastoji se od blizu dvadeset različitih kamenih spomenika (rimska stela, figuralni reljefi, grbovi i t. d.). Veći stoje pod vedrim nebom poredani (bez reda!) na niskom kamenom zidu uz gradske bedeme ,a manji su uzidani u zid s desne strane. Arheološki muzej u Puli namjerava ovom lapidariju podići krov, da se spriječi postepeno propadanje kamena utjecajem oborina.

S v. L o v r e č P a z i n a t i č k i

Zbirka »lapida« ovog sela nalazi se u otvorenoj loggi uz župnu crkvu, a djelomično u nekom malom crkvenom spremištu. Među spomenicima uz rimsku stelu ima više fragmenata sa starohrvatskim i romaničkim ornamentima. Zbirka je zasad potpuno neuređena.

V o d n j a n

Materijal nekadašnjeg lapidarija (oko dvije stotine spomenika iz rimskih i kasnijih vremena) leži sada zatvoren i nepristupačan javnosti. Arheološki muzej u Puli namjerava tokom 1949 godine na trgu pred crkvom podići loggiu, u kojoj bi lapidarij bio prikladno smješten i čuvan, te dobro izložen.

Ovaj letimičan pregled lapidarija Istre pokazuje nam, da danas, svršetkom 1948 godine, nakon okupacije i rata, kad je okupator iz istarskih muzeja u Puli i Poreču odnio gotovo sve kulturno-historijske zbirke i umjetničke predmete (kojih upravo sada od Italije tražimo restituciju), a ostavio samo kamene spomenike, u cijeloj Istri postoji zapravo samo jedan muzejski tip ,a to je lapidarij. U Istri njega susrećemo gotovo kao prirodnu pojavu, jer nam se čini, da je i on poput kamenih kuća i drugih arhitektonskih spomenika, nikao iz tla, koje je i samo dobrim dijelom kamenito. To više bi trebalo lapidarije kao tipičnu muzejsku pojavu Istre urediti, proučiti njihov materijal i postaviti po suvremenim muzeološkim načelima.

Dr Lelja **DOBRONIĆ**

Otvoren je Vojvodjanski muzej i Galerija Matice srpske

U Novom Sadu svečano je otvoren Vojvođanski muzej i Galerija Matice srpske.

Novoosnovani muzej sadrži arheološku zbirku, prikaz Narodnooslobodilačke borbe kao deo istoriske zbirke i Galeriju Matice srpske. Tokom sledećih meseci otvoriće se i etnografska, istoriska i prirodnjačka zbirka.

Arheološka zbirka obuhvata dugi period od stvaranja prvobitne zajednice do seobe naroda u ranom srednjem veku. Ona se isključivo sastoji iz predmeta otkopanih u Vojvodini.

Zbirka narodnooslobodilačke borbe osvetljava period u kome su se narodi Vojvodine pod rukovodstvom KPJ zajedno sa ostalim narodima naše zemlje digli u borbu protiv fašističkih osvajača. Dokumenti iz vremena oslobodilačkog rata pregledno su izloženi i bacaju punu svetlost na događaje u Vojvodini od prvih akcija 1941 do oslobođenja. Izložene su i karte bojišta, ilegalna štampa, tigl na kome se štampalo u Sremu, slike heroja i učesnika u borbi, oružje i lične partizanske prepiske, dokumenti o osnivanju u radu narodnooslobodilačkih odbora kao i dokumenti o zverstvima i zločinima okupatora.

Galerija sadrži dela vojvođanskih slikara od XVIII stoleća do danas.

Vojvođanski muzej i Galerija pretstavljaju centralne ustanove ove vrste u Vojvodini.

AKTIVNOST GRADSKOG MUZEJA U VRŠCU

Gradski muzej u Vršcu organizovao je izložbu domaće i zanatske radinosti. Većinu etnografskih predmeta prikupila je uprava muzeja od meštana, uz pomoć masovnih organizacija, a naročito Saveza pionira.

Mnogi od građana, koji su ustupili oko 200 predmeta za izložbu, odlučili su da svoje predmete poklone Muzeju za popunjavanje etnografske zbirke.

Dubrovački muzeji biće smešteni u pet istoriskih palata

Dubrovački gradski muzej, koji je osnovan u drugoj polovini prošloga stoleća, spada među najvažnije kulturno-istoriske ustanove u Dubrovniku. Svoj veliki razvoj postigao je muzej u posleratnom razdobiju. U ovom vremenu muzejske zbirke znatno su povećane novim, veoma dragocenim materijalom. Danas muzej ima ove zbirke: prirodnjačku, kulturno-istorisku, pomorsku, etnografsku, odeljenja zanatstva i oružja starog Dubrovnika i arheološki lapidarijum (zbirka kamenih spomenika).

Muzejske zbirke smeštene su u dvema zgradama: u staroj tvrđavi Sv. Ivana u gradskoj luci i u drevnoj zgradi Rupe, koja je u vreme Dubrovačke republike služila kao žitnica. Ove dve zgrade, koje spadaju u red monumentalnih istoriskih građevina, nisu više pogodne, pošto su u njima muzejski predmeti mogli samo delimično da budu izloženi i razvrstani. Naročito se to osećalo u zgradi Rupe, u kojoj je smešten veoma obiman materijal iz pomorske istorije Dubrovnika kao i mnogobrojni arheološki spomenici.

Uviđajući veliku kulturno-istorisku važnost i ulogu muzeja, Gradski narodni odbor sada je doneo odluku da se čitav muzejski materijal, raniji i novonabavljeni, razmesti u pet zgrada. Pored dveju postojećih zgrada: stare žitnice Rupe i tvrđave u gradskoj luci, Gradski narodni odbor stavio je na raspoloženje još tri istoriske zgrade: palatu Sponza, stari Knežev dvor i palatu Pucić na putu za Gruž (predgrađe Pile). Prema predviđenom planu reorganizacije muzejskih zbirki, u zgradi Rupe biće smešteni zbirka starog oružja, odeljenje predmeta iz ekonomske istorije i arheološki lapidarijum. U dosadašnjim prostorijama muzeja u tvrđavi sv. Ivana ostaće samo prirodnjačka zbirka, dok će na drugom spratu tvrđave, koji je nedavno iz osnova adaptiran za muzejske potrebe, biti smeštena etnografska zbirka. Na prvom spratu kneževa dvora smestiće se kulturno-istoriska zbirka. U tim prostorijama dosad se nalazila Arhiva republike, koja će po novom rasporedu biti preseljena u sve prostorije prvog sprata monumentalne palate Sponza (Divone). Pomorski muzej, koji je dosad bio u zgradi Rupe, biće smešten u palatu Pucić gde je do pre kratkog vremena bila smeštena Umetnička galerija. Prizemne prostorije palate Sponza određene su za smeštaj muzejskog odeljenja starih dubrovačkih zanata i predmeta kućne radinosti. Iz oblasti grane radne aktivnosti starog Dubrovnika sakupljen je veoma obiman i dragocen materijal.

Značaj dubrovačkog muzeja u kulturno-prosvetnom pogledu vidi se i iz stalnog porasta njegovih posetilaca. U toku 1948 godine do kraja meseca novembra obe muzejske zgrade posetilo je 41.080 osoba. Najveći broj poseta otpada na letnju sezonu. Iz toga se može zaključiti da veliki broj turista koji posećuju Dubrovnik osećaju potrebu da obiđu i dubrovačke muzeje. Posle reorganizacije, dubrovački muzeji biće još pristupačniji publici, pa će se to nesumnjivo povoljno odraziti i na broju posetilaca.

BIBLIOGRAFIJA

Istorija filozofije. U redakciji G. F. Aleksandrova, B. E. Bihovskog M. B. Mitina, P. F. Judina. Tom I: Filozofija antičkog i feudalnog društva. Izdanje »Kultura«, Beograd—Zagreb, 1948. Cena 85 dinara.

Elmar Grin: Vetar s juga. Roman. »Sovjetska književnost«, izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 25 dinara.

Elmar Grin: Posljednji stog sijena. Pripovetka. »Savenski pisci«, izdanje »Seljačke sloge«, Zagreb, 1948. Cena 36 dinara.

Jorjo Tadić: Dubrovački portreti. Knjiga I. Ovi članci pisani su na osnovu istoriske građe koja se čuva u Dubrovačkom arhivu. Izdanje Srpske književne zadruge, Beograd, 1948. Cena?.

A. J. Višinski: SSSR — čuvar mira i sigurnosti naroda. O pitanju zabrane atomskog oružja i kontrole nad atomskom energijom. »Mala politička biblioteka«, izdanje »Naprijed«, Zagreb, 1948. Cena 6 50 dinara.

Edvard Kardelj: Govor na zasjedanju Generalne skupštine OUN. Govor u političkom komitetu Generalne skupštine OUN. »Mala politička biblioteka«, izdanje »Naprijed«, Zagreb, 1948. Cena 5 dinara.

UREDNICI:
Jovan Popović, Čedomir Minderović i Marijan Jurković

PRETPLATA ZA KNJIŽEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara,
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Rukopisi se ne vraćaju.
Broj čekovnog računa 1-9060378
Poštanski fah 617.

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 31.